

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Навчально-науковий інститут права
Кафедра інтелектуальної власності та інформаційного права

«До захисту у ЕК допустити»
Завідувач кафедри
інтелектуальної власності та
інформаційного права
д.ю.н., проф. Кодинець А.О.

(підпис)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

Відповідальність за порушення прав інтелектуальної
власності

студентки 2 року навчання ОР «Магістр»
Групи «ІТ право»
Заочної форми навчання
Спеціальність: 081 «Право»
Григорішеної Анни Олександрівни

Науковий керівник :
к.ю.н., доц. Харченко О.С.

посада, науковий ступень,
прізвище, ініціали, підпис
Рецензент:

посада, науковий ступень,
прізвище, ініціали, підпис

ЗМІСТ

МАГІСТЕРСЬКЕ ЗАВДАННЯ	3
КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН	4
АНОТАЦІЯ	5
ВСТУП	6
Розділ 1. ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	10
1.1 Поняття, підстави та принципи відповідальності	10
1.2 Перспективи розвитку законодавства в сфері інтелектуальної власності	16
Розділ 2. ВИДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	25
2.1 Цивільно-правова та господарсько-правова відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності	25
2.2 Адміністративна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності	35
2.3 Кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності	43
2.4 Аналіз судової практики	54
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66

ЗАТВЕРДЖЕНО:
Науковий керівник:
к.ю.н., доц. Харченко О.С.

_____ 2022 року

МАГІСТЕРСЬКЕ ЗАВДАННЯ

Грігорішена Анна Олександрівна, студентка 2 року заочної форми навчання ОР «Магістр», освітня програма «Інтелектуальна власність»,
вибірковий блок «ІТ-Право»

1. **Тема роботи:** відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності.
2. **Термін подання роботи науковому керівникові для підготовки відгуку:** до 12.11. 2022 року.
3. **Робота виконується на базі:** ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
4. **Теоретичне завдання:** аналіз спеціальної юридичної наукової літератури, законодавства та судової практики України.
5. **Практичне завдання:** розроблення шляхів удосконалення законодавства України щодо охорони та захисту прав інтелектуальної власності.
6. **Сфера застосування результатів роботи:** наукова діяльність, навчальний процес, правотворчість, правозастосовна діяльність.
7. **Завдання вручено студентові:** 01.08.2022 року.

ЗАТВЕРДЖЕНО:
Науковий керівник:
к.ю.н., доц. Харченко О.С.

" ___ " _____ 2022 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Грігорішена Анна Олександрівна, студентка 2 року заочної форми навчання ОР «Магістр», освітня програма «Інтелектуальна власність»,
вибірковий блок «ІТ-Право»

Тема роботи: Відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності.

№	Види робіт	План	Фактично
1.	Розробка плану роботи та його погодження науковому керівникові	до 10.09.2022	10.09.2022
2.	Підбір і опрацювання наукової літератури, нормативних актів та судової практики за темою роботи	до 15.10.2022	15.10.2022
3.	Підготовка першого розділу роботи та подання його на перевірку науковому керівникові	До 11.11.2022	03.11.2022
4.	Підготовка другого розділу роботи та подання його на перевірку науковому керівникові	до 11.11.2022	08.11.2022
5.	Доопрацювання роботи на підставі зауважень наукового керівника	до 17.11.2022	17.11.2022
6.	Підготовка висновків до роботи	до 11.11.2022	11.11.2022
7.	Підготовка остаточного варіанту роботи та її технічне оформлення	до 17.11.2022	17.11.2022

8.	Підготовка реферату та анотацій	до 11.11.2022	08.11.2022
9.	Подання роботи на кафедрі	до 12.12.2022	00.00.2022

Студентка

Грігорішена Анна

АНОТАЦІЯ

Грігорішена А.О. Відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності. — Рукопис.

Дипломна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр” за спеціальністю «081 - Право», освітня програма «Інтелектуальна власність», Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2022.

Дипломна робота містить теоретичне обґрунтування поняття юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності та перспективи розвитку вітчизняного законодавства у цій сфері. В роботі досліджено основні види та особливості адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності та проаналізовано судові рішення. Розглянуто особливості кримінальних правопорушень проти об'єктів права інтелектуальної власності та практику вирішення судових спорів.

Ключові слова: порушення прав інтелектуальної власності, цивільна відповідальність, адміністративна відповідальність, кримінальна відповідальність.

ANNOTATION

Hrihorishena A. Legal responsibility for infringement of intellectual property rights. — Manuscript.

Thesis to obtain the master's educational qualification on specialty “081 - Law”, educational programme “Intellectual property”, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2022.

The thesis contains a theoretical justification of the concept of legal responsibility for the violation of intellectual property rights and the prospects for the development of domestic legislation in this area. The work examines the main types and features of administrative offenses in the field of intellectual property and analyzes court decisions. The peculiarities of criminal offenses against objects of intellectual property rights and the practice of resolving court disputes are considered.

Keywords: violation of intellectual property rights, civil liability, administrative liability, criminal liability

ВСТУП

Актуальність теми. Суттєвим показником цивілізованості суспільства завжди був і залишається його ступінь уваги до наукового, технічного та культурного розвитку. Очевидною є залежність ефективності сучасної економіки, рівня науково-технічного виробництва, соціально-економічного прогресу, та в першу чергу, соціального добробуту від розвитку творчої діяльності, що є суттєвою рушійною силою цивілізаційного прогресу. Це зумовлює важливість захисту інтелектуальних та творчих надбань.

У тексті Конституції України прямо підкреслено, що інтелектуальна власність охороняється законом. Основний закон використовує дану дефініцію у вигляді позначення охоронюваних прав людини та громадянина на результати творчої діяльності. Важливість даного інституту права відображає той факт, що згідно з Конституцією України, у віданні органів державної влади знаходяться питання щодо правового регулювання інтелектуальної власності.

Як нам відомо, юридична відповідальність у сфері права інтелектуальної власності фігурує як важливий засіб впливу на учасників правовідносин. У разі вчинення правопорушення проти прав інтелектуальної власності, суб'єкт порушення зазнає засобів впливу, таких як обмеження його прав, зобов'язання сплати штрафу тощо. Перелік протиправних діянь, що стають підставою для притягнення до відповідальності, чітко визначений на рівні законодавства. Так, у разі спричинення потерпілій стороні негативних наслідків, вид та міра покарання залежить від тяжкості цих наслідків.

Правове регулювання сфери інтелектуальної власності в Україні має чималу кількість проблемних питань. В числі яких неготовність суспільства поважати право інтелектуальної власності, зневажливе ставлення до охорони результатів інтелектуальної праці, а також недоліки охоронних та захисних механізмів.

Варто наголосити, що останніми роками законодавство, що стосується захисту прав інтелектуальної власності зазнало певних змін, проте його

врегулювання потребує подальшого розвитку, зокрема, в рамках співпраці з Європейським Союзом.

Мета дослідження — аналіз правового регулювання щодо охорони об'єктів інтелектуальної власності та настання юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. Також характеристика різновидів відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності та аналіз судових рішень.

Мета сформувала ряд поставлених завдань:

- розглянути поняття, підстави та принципи відповідальності;
- проаналізувати перспективи розвитку законодавства;
- розглянути особливості застосування цивільно-правової та господарсько-правової відповідальності;
- дослідити види та характеристику правопорушень проти прав інтелектуальної власності, за які настає адміністративна відповідальність в Україні;
- дослідити види правопорушень, за які настає кримінальна відповідальність при порушенні прав інтелектуальної власності;
- розглянути судові справи щодо застосування адміністративної відповідальності за порушення у сфері інтелектуальної власності;
- проаналізувати судову практику застосування кримінальної відповідальності при порушенні прав інтелектуальної власності.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, які стосуються притягнення до відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності.

Предмет дослідження — відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, що включає в себе: цивільно-правову (господарсько-правову), адміністративну та кримінальну.

Завданням магістерської роботи є визначення сутності та особливостей правопорушень у сфері інтелектуальної власності; аналіз пропозицій щодо удосконалення правових засад адміністративних та кримінальних

правопорушень у сфері інтелектуальної власності; дослідження питання розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері інтелектуальної власності; аналіз диспозицій і санкцій окремих адміністративних правопорушень та кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності; огляд судової практики.

Розділ 1. ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1 Поняття, підстави та принципи відповідальності

Роль результатів інтелектуальної діяльності полягає в тому, що вони визначають майбутній економічний розвиток та прогрес держави, а також рівень моральності суспільства. Від рівня значимості інтелектуального потенціалу суспільства та рівня його культурного розвитку залежить і розв'язання економічних проблем. Наявність сприятливих умов, в тому числі ефективний захист прав інтелектуальної власності, впливає на розвиток науки та культури.

У другому пункті Всесвітньої декларації з інтелектуальної власності, що була прийнята 26 червня 2000 року, констатується, що поняття «інтелектуальна власність» означає будь-яку власність, що є визнаною в якості інтелектуальної за своїм характером взаємною згодою і є такою, що заслуговує правової охорони, включаючи літературні та художні твори, наукові винаходи, товарні знаки, промислові зразки, географічні зазначення та комерційні найменування¹.

Обрана Україною стратегія побудови цивілізованих ринкових відносин базується, насамперед, на відродженні країни шляхом забезпечення соціально-орієнтованої економіки та інноваційного соціально-економічного розвитку. З огляду на це, існує нагальна потреба у формуванні дієвої правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності².

Правовій охороні підлягають суб'єктивні права учасників правовідносин у сфері інтелектуальної власності. Конституція України гарантує право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю, у тому числі результатами власної інтелектуальної чи творчої діяльності³. Виходячи з того, що інтелектуальну власність ми розглядаємо як «власність», то зміст цих

¹ Всесвітня декларація з інтелектуальної власності-[Електронний ресурс]— Режим доступу: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/general/836/wipo_pub_836.pdf

² Бабець І. Г. Напрями вдосконалення державної системи охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності / І. Г. Бабець, Ю. В. Полякова // Акт. пробл. економіки. – 2008. – № 6. – С. 67–72.

³ Конституція України редакція від 01.01.2020 - [Електронний ресурс]— Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

суб'єктивних прав полягає саме у володінні, розпорядженні та користуванні майновими правами, а також особистими немайновими правами інтелектуальної власності⁴.

Соціальна місія права полягає у забезпеченні належної правової охорони як творців, включаючи захист їх особистих немайнових та майнових прав, так і результатів їх творчої діяльності. Слід зазначити, створення правових механізмів законного запобігання можливості безоплатного використання об'єктів права інтелектуальної власності третіми особами з комерційною метою є ціллю правової охорони.

Захист прав інтелектуальної власності є поняттям, що взаємопов'язане з поняттям правової охорони, але остання є ширшою категорією. Відмінність полягає у тому, що правова охорона діє завжди, а захист пов'язаний з моментом порушення прав, що охороняються законом, або з їх оспорюванням. Тобто, захист містить в собі визнання або поновлення прав, усунення перешкод, які стають на заваді реалізації прав суб'єктів правовідносин у сфері права інтелектуальної власності.

Особливістю захисту є те, що він здійснюється на підставі бажання правовласника. Рішення про внесення свого об'єкту права інтелектуальної власності до відповідного реєстру, або рішення про звернення до суду, проведення експертизи тощо приймається тільки особою, чиї права було порушено⁵.

Тому одночасно з інститутами права на об'єкти інтелектуальної власності, правового режиму цих об'єктів, їхнього захисту та охорони, діє і інститут відповідальності. Це загальний правовий інститут, але стосовно до правовідносин у сфері інтелектуальної власності, він неминуче оснащується спеціальними методами та засобами, що дає підставу ставити питання про юридичну відповідальність у сфері інтелектуальної власності.

⁴ Теремцова Н.В. Основні підходи до розуміння юридичної відповідальності: теоретичний аспект. Європейські перспективи. 2017. Вип. 1. С. 12–17.

⁵ Гордієнко, С. Г. Теорія та практика діяльності державних та недержавних структур із захисту інтелектуальної власності в Україні в сучасних умовах - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/17634>

Безпосередньо, як загальний інститут права, юридична відповідальність, що притаманна усім правовим галузям, реалізується з урахуванням особливостей методів і предметних областей цих галузей, тобто там, де виникають суперечливі протиправні ситуації.

Під юридичною відповідальністю дослідники розуміють обов'язок держави вживати відповідних заходів до суб'єктів, які порушують норми чинного права, зокрема застосовувати передбачені законом санкції⁶. Іншими словами, юридична відповідальність у цьому аспекті мислиться як об'єктивне правове явище. Вона забезпечується санкцією закону, з можливістю застосування примусової сили держави, і являє собою шкідливий наслідок майнового характеру, понесений внаслідок правопорушення (порушення суб'єктивних прав), вчинений відповідним суб'єктом права, який процесуально закріплений у встановленому законом порядку⁷.

На нашу думку, саме в цьому визначенні юридичної відповідальності полягає теоретично обґрунтоване та універсальне поняття цієї правової категорії, тобто в розумінні обов'язку держави застосувати передбачені законом санкції, зокрема, до суб'єкта, який порушив норми чинного права.

З точки зору теорії правовідносин юридичну відповідальність слід розуміти, по-перше, як правоохоронні відносини, що виникають з факту правопорушення, між державою в особі судових і правоохоронних органів та особою, яка вчинила правопорушення, і, по-друге, як юридичний обов'язок правопорушника зазнати позбавлення певних цінностей, що йому належать. З точки зору реакції держави на факт вчинення порушення та її подальшого впливу на поведінку правопорушника, юридичну відповідальність слід розуміти як таку, що здійснюється уповноваженим державою органом⁸.

⁶ Подорожній С.Ю. Теоретичні підходи до визначення поняття «юридична відповідальність» / С.Ю. Подорожній // Вісник ХНУВС. – 2014. – №3 (66). – С. 6-36.

⁷ Каленіченко Л.І. Юридична відповідальність як явище об'єктивного права / Л.І. Каленіченко // Право і Безпека. – 2016. – №2 (61). – С. 31-37.

⁸ Сердюк І.А. Методологічний аналіз сучасних інтерпретацій поняття «юридична відповідальність» / І.А. Сердюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – №1. – С. 30-35.

Окремі вчені пропонували визначення юридичної відповідальності з позиції суб'єкта, тобто як здатність усвідомлювати наслідки свого протиправного діяння і зазнавати на собі заходи державно-примусового впливу. Але таке визначення не розкриває всієї специфіки даного явища, а вказує на єдину ознаку суб'єкта — деліктоздатність. Отже те, що юридична відповідальність є заходом державного примусу, належить до її найважливіших ознак. Тобто вона являє собою форму вираження державної влади, метою якої є захист суспільства та його громадян від правопорушень⁹.

Аналіз юридичної відповідальності як форми державно-правового примусу дозволяє виділити її специфічні окремі ознаки: 1) спільна юридична природа з державно-правовим примусом; 2) закон є підставою здійснення; 3) для настання необхідні підстави; 4) поза процесуальною формою неможлива (порядок залучення до юридичної відповідальності визначається нормами процесуального права); 5) реалізується тільки спеціально уповноваженими суб'єктами; 6) проявляється в обов'язку зазнати конкретного виду і міри позбавлення благ особистого, майнового, організаційного характеру¹⁰.

Інститут відповідальності проявляє себе як загальний інститут у сфері дії законодавства, що регулює відносини інтелектуальної власності, тобто як такий, що реалізується в будь-якій галузі права, і як спеціальний інститут права інтелектуальної власності, з огляду на особливості предметної області та методів правової реакції на здійснювані в ній правопорушення.

Для настання юридичної відповідальності за загальними принципами права необхідні наступні умови:

- наявність суб'єкта - правопорушника, суб'єкта відповідальності;
- наявність суб'єкта - потерпілого, праву або інтересам якої заподіяна шкода;

⁹Теремцова Н.В. Основні підходи до розуміння юридичної відповідальності: теоретичний аспект. Європейські перспективи. 2017. Вип. 1. С. 12-17.

¹⁰Каленіченко Л.І. Юридична відповідальність як форма державно-правового примусу: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец 12.00.01. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 41 с.

- наявність закону, який зобов'язує суб'єктів діяти певним чином в конкретній галузі правовідносин або поведінки;
- наявність правоохоронної норми, відповідної нормі, що встановлює певний порядок поведінки;
- фіксація юридичного факту правопорушення, ступеня його соціальної небезпеки, дотримання процесуальних норм по кожному кроці, процедурам реалізації закону про відповідальність.

Правовласники, їх представники, зацікавлені особи (наприклад, кредитори) є суб'єктами охоронних правовідносин у сфері права інтелектуальної власності. До суб'єктів відповідальності відносять порушників охоронюваних законом інтелектуальних прав – деліквентів та боржників.

Будь-які фізичні чи юридичні особи можуть бути деліквентами (порушниками) у разі вчинення ними неправомірних дій або у разі невчинення належних дій (наприклад, невиконання обов'язків). Органи державної влади теж можуть бути порушниками у випадках використання службових об'єктів інтелектуальної власності без оплати винагороди автору, використанні інтелектуальних об'єктів на основі безоплатного договору.

Майнова компенсація або відновлення порушених приватних інтересів суб'єктів правовідносин у сфері права інтелектуальної власності є метою застосування заходів примусового впливу до порушника у рамках залучення його до цивільно-правової, адміністративної чи кримінальної відповідальності¹¹.

Притягнення до відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності здійснюється з урахуванням принципів юридичної відповідальності. Чимала кількість науковців схиляється до думки, що в законодавчих нормах простежується концепція трьох основних принципів юридичної відповідальності. До них відносять принцип законності, справедливості та гуманізму. Ознайомившись з їхнім змістом можна зробити висновок, що вони є основою для розвитку спеціальних принципів юридичної відповідальності.

¹¹ Запорожець І. Управління охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності : пошук нових методів здійснення / І. Запорожець // Право України. – 2008. – № 1. – С. 70–73.

Принцип законності полягає у неухильному та точному виконанні вимог закону всіма фізичними та юридичними особами при реалізації норм адміністративної, цивільної чи кримінальної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. Ідея законності за цим принципом проявляється у відповідальності тільки за неправомірні дії. Відповідальність застосовується на засадах чіткої відповідності до порядку визначеного законом. Міра покарання має відповідати вчиненому протиправному діянню¹².

Проаналізувавши принцип справедливості, можна сказати про те, що він втілюється на практиці через кілька спеціальних принципів. До цих принципів можна віднести індивідуалізацію покарання, рівність перед законом та презумпцію невинуватості. Цей принцип є важливим в ситуаціях, коли суб'єкт права перебуває у нерівному становищі з державними органами. Такі ситуації можуть виникати щодо адміністративної та кримінальної видів відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. Дія такого принципу є опосередкованою у цивільному праві, позаяк притягнення до відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності залежатиме не від волі держави, а від волі суб'єктів і специфіки цивільних правовідносин.

Також важливим принципом є невідворотність юридичної відповідальності. Він передбачає, що особа несе відповідальність за вчинене правопорушення незважаючи на її соціальне чи матеріальне становище. Принцип застосування презумпції невинуватості пов'язаний з даним принципом, він полягає у вважанні особи невинуватою до того часу, поки вина не буде доведена в судовому порядку. Якщо говорити про адміністративну та кримінальну відповідальності, то їх характерною особливістю є поширення презумпції невинуватості, якщо обов'язок виявлення адміністративного проступку чи кримінального правопорушення покладено на державні органи або посадових осіб¹³. На противагу кримінальному праву, в цивільних

¹² Грек Т.Б. Правова природа юридичної відповідальності: поняття, принципи та види / Т.Б.Грек // Адвокат – 2010. №10(121) С. 41-45.

¹³ Тарахович Т.І. Принципи юридичної відповідальності в системі принципів права / Т.І. Тарахович // Альманах права. Свобода, рівність та гідність особи в правовій теорії та юридичній практиці. – Випуск 4. – Ін-т держави і права ім. В.М. Корещького НАН України, 2013. – С. 284 - 287.

правовідносинах існує презумпція вини, за змістом якої особа вважається винною до того моменту, поки вона не доведе відсутність своєї вини.

1.2 Перспективи розвитку законодавства

В умовах глобалізації наукових досягнень, новітніх технологій та ролі інтернету, створення належної правової охорони інтелектуальної власності в Україні вже не може розглядатися сьогодні як суто внутрішнє питання для України. Тому розвиток вітчизняного законодавства про інтелектуальну власність відображає трансформацію суспільства.

Така реакція на зміни в економічному житті держави та спроба створити умови для реалізації закріплених Конституцією України прав громадян на творчу діяльність зрозуміла і логічна. Водночас, це спроба створити дієвий механізм захисту права на об'єкти права інтелектуальної власності. З цією метою національне законодавство імплементує норми та правила, прийняті міжнародним співтовариством. Об'єктивний імператив часу вимагає такої гармонізації.

Посилення правової охорони інтелектуальної власності має надзвичайно важливе значення і є актуальним ще й тому, що воно зазначає, що інтелектуальна діяльність вже сьогодні визначає стратегію і тактику соціально-економічного розвитку в цивілізованих країнах світу, про що свідчить досвід економічно розвинених країн. У цих країнах пріоритет має надаватися не виробництву, а науці, культурі та технологіям. Перед Україною стоїть низка правових та регуляторних проблем у цій сфері. Основними проблемами є низька готовність поважати права інтелектуальної власності серед суспільства, нехтування захистом результатів інтелектуальної праці, а також проблема відсутності дієвих механізмів захисту і охорони результатів інтелектуальної діяльності.

Щодо питань, пов'язаних з розвитком законодавства у сфері інтелектуальної діяльності, необхідно підкреслити важливість підвищення якості нормативно-правової бази, посилення наукової обґрунтованості й демократизації правотворчості та правозастосування. В умовах ринкових

відносин правове регулювання у сфері інтелектуальної, творчої діяльності людини призводить до зміни меж правового впливу. Цілісність правового регулювання передбачає створення правових гарантій, здатних забезпечити розвиток і реалізацію різних форм права власності, як у сфері науково-технічної творчості, так і творчості в цілому. Саме тому законодавство у цій сфері має бути повним, обґрунтованим і раціональним. Це означає, що закон повинен регулювати всі види і форми відносин, які виникають у процесі винахідницького пошуку. Проте цілісність законодавства не повинна зводитися до збільшення кількості нормативних актів, уніфікація законодавства необхідна на основі консолідації та підвищення рівня системності і раціональності правового регулювання¹⁴.

Прикладом такої уніфікації може стати створення системного підходу стосовно охорони прав інтелектуальної власності кримінальним законодавством. Значна кількість науковців схиляється до думки, що необхідно виокремити порушення інтелектуальної власності в окремий розділ КК України, або окремий блок статей в рамках одного розділу. Питання є дискусійним і окрім прихильників такої ідеї, є й противники.

На нашу думку, з точки зору захисту прав інтелектуальної власності, така ідея є досить доречною та позитивно вплине на застосування відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. Недосконалість норм кримінального права стосовно захисту інтелектуальної власності ускладнює захист таких об'єктів від можливих посягань. Варіантом розв'язання проблеми може стати включення до КК України присвяченого охороні прав інтелектуальної власності розділу, та, наприклад назвати його «Кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності».

Подібна дискусія виникає з приводу доцільності розташування адміністративних правопорушень, об'єктом посягання яких є відносини у сфері права інтелектуальної власності (тобто їхній об'єкт посягання є спільним), у

¹⁴ Бошицький Ю.Л. Деякі організаційно-правові аспекти удосконалення правової охорони інтелектуальної власності. Часопис Київського університету права • 2020/3 – С.239-245.

різних главах КУпАП. Законодавець виокремлює глави Особливої частини КУпАП керуючись визначенням родових об'єктів посягання та розміщує адміністративні норми зважаючи на схожість суспільних відносин, яким завдається шкода в результаті порушень. До спільних ознак об'єктів інтелектуальної власності можна віднести здійснення регулювання їхнього створення та використання одним нормативним актом, яким є ЦК України. Цей кодекс також передбачає принципи створення й використання об'єктів інтелектуальної власності та встановлює наявність майнових та немайнових прав. Ми вважаємо, що враховуючи системний підхід законодавства про адміністративну відповідальність, є доречним згрупувати статті, що містять склади протиправних діянь у сфері інтелектуальної власності, до окремої глави КУпАП. Пропонуємо розмістити її одразу після глави 6, так як ця глава стосується правопорушень, що посягають на власність, а результати інтелектуальної творчої діяльності, маючи подвійну природу, можуть бути розміщені в наступній главі, наприклад – главі 6-1 з назвою «Адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності».

Процедури судового розгляду спорів у сфері інтелектуальної власності потребують вдосконалення. Часто проблемою є відсутність професійно підготовлених суддів, здатних вирішувати спори у сфері інтелектуальної власності. Вдосконалюється та оновлюється нормативно-правова база у цій сфері. Потрібно модернізувати правові механізми, для забезпечення максимального захисту вітчизняних виробників та іноземних інвесторів від утисків та правопорушень у даній сфері¹⁵.

Міжнародні експерти вважають, що хоч Україна і досягла помітного прогресу у питанні забезпечення правової охорони за останні роки, проте законодавство досі недостатньо досконале і його є куди розвивати. США та ЄС занепокоєні з приводу правозастосування, оскільки український рівень захисту прав інтелектуальної власності незадовільний і сприяє масовості скоєння

¹⁵ Актуальні проблеми права інтелектуальної власності: навч. посіб. / В.К. Матвійчук, С. А. Пилипенко, Т. П. Устименко та ін. – К.: Національна академія управління, 2014. – С. – 352.

правопорушень. Питання потрібно вирішувати шляхом покращення взаємодії між органами, що мають відношення до сфери інтелектуальної власності, тобто між органами виконавчої та судової гілок влади (суди, МВС України, АМКУ, Митна служба тощо).

Аналіз досвіду деяких провідних країн стосовно створення та функціонування спеціалізованих судових органів показує, що їх наявність гарантує забезпечення належного захисту прав осіб у сфері інтелектуальної власності. Специфіка справ та складність спорів, що підпадають під юрисдикцію таких судів, вимагає від суддів відповідати особливим вимогам.

Вивчення питання функціонування судів, що розглядають спори у сфері інтелектуальної власності, свідчить, що подібні суди (ІР-суди, патентні суди) існують у Федеративній Республіці Німеччина, Франції, Швейцарії, Великобританії, Фінляндії, Ірландії, Австрії та інших країнах, але з різними моделями та вимогами до суддів¹⁶.

У вересні 2017 року указом Президента України було утворено Вищий суд з питань інтелектуальної власності¹⁷. Процедури відбору і створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності розпочалися в 2019 році, але після ліквідації Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС) ці процеси були зупинені, і на сьогодні цього суду не створено.

Місцеві, апеляційні суди та Верховний суд становлять систему судоустрою в Україні. Вищі спеціалізовані суди, як суди першої інстанції та апеляційної з розгляду окремих категорій справ, також діють у цій системі. Вищим спеціалізованим судом є ВСПВ, у його складі може утворюватися судова палата для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції, а також апеляційна палата для розгляду спорів у апеляційній інстанції¹⁸.

¹⁶ Орлюк О., Чернишук П. Досвід патентних судів у країнах Європи. Юридична газета online -[Електронний ресурс] — Режим доступу : <https://jur-gazeta.com/golovna/dosvidpatentnih-sudiv-u-krayinah-evropi.html>

¹⁷ Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента України від 29 вересня 2017 року № 299/2017 - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017>

¹⁸ Про судоустрій і статус суддів : Закон України в редакції від 18.08.2022.-[Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

Виходячи з приписів законодавства, Вищий суд з питань інтелектуальної власності діятиме як суд першої інстанції і розглядатиме за правилами господарського судочинства спори, віднесені до його юрисдикції. Створена при ВСППВ апеляційна палата переглядатиме судові рішення як суд апеляційної інстанції, тобто ВСППВ одночасно виступатиме судом першої й апеляційної інстанції, а у касаційному порядку справи буде розглядати Верховний Суд.

Розгляд судових спорів щодо захисту прав інтелектуальної власності вимагає розуміння не тільки специфічних аспектів права, але й знання технічних, тому ці спори можна віднести до складних для розгляду. На сьогодні їх розгляд проводиться судами різних юрисдикцій, це зумовлює подвійну практику застосування норм судами та різну судову практику в даній сфері, яка інколи буває протилежною¹⁹.

Внесення деяких змін до процесуального законодавства у 2017 році, а саме до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального і Господарського процесуального кодексів та інших законодавчих актів, мало вирішити наявні проблеми захисту та охорони інтелектуальної власності, проте зміст окремих норм процесуального законодавства не в повній мірі забезпечує належний захист інтелектуальної власності. На думку деяких науковців, утворення такого суду не повністю вирішить питання розмежування підвідомчості справ, що стосуються інтелектуальної власності²⁰. Також проблемним моментом вважають доступність до правосуддя не повною мірою та неврахування принципу територіальності, за яким суди утворюються за потребою наближення судочинства до людини (тобто доступності судів). Даний принцип зумовлений необхідністю здійснення правосуддя на всій території країни та доступності його для всього населення. Право доступу до правосуддя обмежують підняття ставок судового збору і запровадження адвокатської

¹⁹ Коваль М. Вищий суд з питань інтелектуальної власності: процес створення триває. Юридична газета. 02.07.2018. №27–28 (629–630).

²⁰ Світличний О. Охорона інтелектуальної власності у світлі судової реформи в Україні. Публічне право. 2017. № 4. С. 88–94

монополії, в результаті чого витрати учасників господарського спору зростають²¹.

У зв'язку з широтою питання необхідно звернутися до різних джерел, але слід зазначити, що Верховний Суд не узагальнив законодавство про кримінальні та адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності.

З метою вдосконалення адміністративного законодавства, враховуючи чисельність статей КУпАП, які регулюють відповідальність за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності, різноманітність та специфіку об'єктів адміністративно-правової охорони, Верховному Суду слід узагальнити практику застосування судами законодавства у справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, особливо щодо правопорушень у мережі Інтернет.

На наше переконання, необхідно:

- створити єдину робочу групу для опрацювання й надання пропозицій щодо змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів»;
- до її роботи варто долучити діючих суддів;
- спростити й уніфікувати положення щодо визначення юрисдикцій (зокрема, і процесуальні кодекси).

Вказане набуває актуальності з огляду на те, що з моменту створення цього суду точиться чимало щодо його повноважень, компетенції тощо. Тому головним завданням нині залишається розроблення і прийняття профільного закону, який визначить і врегулює усі положення щодо діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Зосередження всіх справ, пов'язаних із захистом об'єктів інтелектуальної власності, у Вищому спеціалізованому суді з питань інтелектуальної власності дасть змогу: забезпечити ефективність судочинства в цій сфері, єдність правозастосовної практики, а також стимулювання творчої та науково-технічної діяльності в країні; підвищити рівень як законності, так і якості захисту прав

²¹ Світличний О., Сулім В. Про деякі проблеми удосконалення господарського процесуального законодавства. Публічне право. 2018. №1 (29). С. 196–202.

громадян і юридичних осіб; наблизити правозастосовну практику до міжнародних стандартів судочинства у сфері захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, що, безумовно, вплине на інвестиційну привабливість української економіки для іноземних компаній²².

Інша проблема, що потребує вирішення шляхом розробки та вдосконалення законодавства, в тому числі міжнародного, пов'язана із притягненням до відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет.

Розвиток мережі Інтернет та технологій комунікації є викликом для права інтелектуальної власності, в першу чергу механізмам захисту авторських прав, які є традиційними. Набуття творами електронного вигляду і стрімке поширення їх в інтернеті практично неможливо контролювати²³.

Серед науковців теж обговорюється, що розвиток Інтернету є серйозним викликом для права. Деякі дослідники вважають, що в результаті інтелектуальної діяльності на ринок виходить продукт, який раніше розповсюджувався поза ним і нині вийшов на найбільший в історії ринок. Думка інших науковців полягає у визначенні Інтернету самостійним об'єктом правового регулювання у правовій системі. Він являє собою унікальну систему мереж, об'єднаних таким чином, щоб мати можливість гарантувати здійснення різних цивільно-правових угод на основі поєднання інформаційно-комунікаційних технологій, а також включення будь-якого масиву інформації, що надається користувачам для довідкового та іншого інформаційного обслуговування. Питання інтелектуальної власності в Інтернеті виходить за рамки конфлікту між правом і технологіями. Друге питання складається з міжнародних елементів, позаяк кіберпростір є незалежним від кордонів і робить можливим транснаціональні правопорушення²⁴.

²² Ремєскова Ю., Цапун Ю., Утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: окремі аспекти. *Juris Europensis Scientia* - Випуск 3, 2021 - С.137-142.

²³ Вачевський М. В. Соціально-економічні аспекти використання інтелектуальної власності в сучасних умовах. — К.: ЦУЛ, Довгий С. О., Жаров В. О. Кремень В. Г. Охорона інтелектуальної власності в Україні. — К.: Форум, 2002. — 319 с.2004. — 376 с.

²⁴ Можаровська Н. Актуальні проблеми законодавства України у сфері адміністративно-правової охорони та захисту прав на інтелектуальну власність / Н.Можаровська // Підприємництво, госп-во і право. — 2006. — № 8. — С. 42–45.

Найбільш поширеними порушеннями інтелектуальної власності в мережі Інтернет є:

- несанкціоноване копіювання тексту або зображення;
- завантаження на вебресурс твору без дозволу автора;
- цифрове відтворення та відображення;
- ксерокопіювання.

Існування таких видів порушень авторських прав, на думку авторів, можливе через відсутність нормативно-правового акта, який би регулював та захищав авторські права саме у мережі Інтернет. Порушення, що перелічені вище, зачіпають переважно особисті немайнові права автора. Проте, слід розуміти, що з порушення особистих немайнових прав слідує і порушення майнових прав творця.

Конкретні дії із захисту прав правоволодільця передбачаються за конкретно вчинене і виявлене порушення, для чого вистачає національного законодавства. Проте, первинна проблема полягає у складності забезпечення доказів та неготовності судейського корпусу до справ, що стосуються порушень в мережі Інтернет авторських прав.

Судовий захист авторських прав на сьогоднішній день вважається достатньо ефективним. Однак, є науковці, що спростовують цю думку. Існують певні проблемні аспекти, що ускладнюють захист прав інтелектуальної власності та притягнення до відповідальності за їх порушення. Першим недоліком є складність визначення осіб-порушників і збирання доказів, що перешкоджає розгляду судових справ. Також можливі помилки під час процесу розгляду справ через неправильне застосування законодавства у сфері авторського права. Суперечливість і недосконалість нормативно-правових актів, що регулюють відносини у цій сфері становлять основну причину неефективності застосування такого способу захисту²⁵.

²⁵ Рудник Т. В. Деякі проблемні питання захисту авторського права в Україні. Юридичний вісник. 2009. № 1 (10). С. 76

За даними Спеціального звіту 301, що оновлюється щороку Офісом торгового представника США, в 2021 році Україна знаходилася серед лідерів у порушенні авторських прав. Проте, у вирішенні даного питання спостерігається прогрес, такі висновки можна зробити виходячи з ухвалення низки важливих законів, що стосуються підтримки кіно, основних засад забезпечення кібербезпеки, управління майновими правами інтелектуальної власності. Дані закони сприяють боротьбі з піратством в Інтернеті²⁶.

Запровадження провідних світових практик у тісній взаємодії з партнерами – Європейським патентним відомством, Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, кращими патентними відомствами держав-партнерів, має стати одним з важливих пріоритетів розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні. З огляду на те, що у світі науково-технічний прогрес розвивається стрімкіше, ніж до цього адаптується українське законодавство, реформування цієї галузі покращить конкурентоспроможність країни, сприяє збільшенню обсягів торгівлі, розширенню іноземних інвестицій та довгостроковій перспективі забезпечення розвитку інновацій в нашій державі.

²⁶ Арданов О. Щодо впровадження європейських стандартів відповідальності за Інтернет-піратство. Інтелектуальна власність в Україні. 2017. № 4. С. 34-43.

Розділ 2. ВИДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1 Цивільно-правова та господарсько-правова відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності

Найзагальніше розуміння цивільно-правової відповідальності визначає її як правовідношення, виникнення якого пов'язане з порушенням обов'язку, що встановлений в договорі або законі, метою якого є покладення на винну у вчиненні цивільного правопорушення особу негативних майнових наслідків.

Сутність цивільно-правової відповідальності зумовлюється характерним для неї майновим характером. Саме ця особливість відрізняє даний вид відповідальності від адміністративної та кримінальної. Метою цивільно-правової відповідальності становить відновлення порушеного майнового становища потерпілої сторони. Безпосередньо самому відшкодуванню притаманний майновий характер, тобто воно полягає у справедливому відшкодуванні збитків, сплаті неустойки потерпілій стороні тощо.

Зауважимо, що для цивільно-правового виду відповідальності не є притаманною каральна функція. На думку правників, каральна функція цього виду відповідальності є складовою частиною компенсаційної функції, або ж не охоплюється межами цивільно-правової відповідальності. Вважаємо, що цей підхід є достатньо обґрунтованим з позиції розуміння правової категорії «покарання», яку прийнято пов'язувати з наслідками злочину і вважати кримінально-правовим інститутом у юридичних системах країн світу²⁷. З огляду на ці факти, саме компенсаційно-відновлювальна функція для цивільної відповідальності є визначною.

Якщо говорити про застосування цивільно-правової відповідальності у сфері інтелектуальної власності, то доречно буде розглядати це питання через призму захисту цивільних прав. Цивільно-правовий захист зазвичай розуміється

²⁷ Ківалова Т. С. Принципи та функції цивільно-правової недоговорної відповідальності / Т. С. Ківалова // Митна справа. – Одеса : Одеська національна юридична академія, 2010. – №4 (70). – С. 72 – 80

як матеріально-правові примусові заходи, що застосовуються задля визнання або відновлення порушених прав інтелектуальної власності та здійснення впливу майнового характеру на порушника. Отже, метою такої відповідальності виступає відшкодування шкоди, що була заподіяна в результаті використання об'єкта права інтелектуальної власності. Процедура застосування цивільно-правової відповідальності є особливо поширеною у спорах, які стосуються прав автора на твір.

Цивільно-правовій відповідальності, як виду юридичної відповідальності, притаманні всі загальні ознаки відповідальності, проте вона характеризується специфічним елементом, яким виступає майновий характер. Отже, до специфічних рис цивільно-правової відповідальності відносяться: зазначений вище майновий характер; такий вид відповідальності характеризується як відповідальність одного учасника перед іншим учасником цивільних правовідносин, порушник відповідальний перед потерпілим; ще однією особливістю виступає відповідність розмірів заподіяної шкоди чи збитків розміру відповідальності; останнім аспектом є ініціативний характер щодо застосування цивільно-правової відповідальності²⁸.

Цивільна відповідальність при порушенні прав на об'єкти права інтелектуальної власності, враховуючи її специфіку, заслуговує на особливу увагу. Слід звернути увагу на сутність заходів цивільно-правової відповідальності, що по своїй суті є цивільно-правовими санкціями.

Цивільно-правові санкції являють собою майнові заходи, що передбачаються в законі і мають державно-примусовий характер, суд застосовує їх до особи-порушника задля компенсації майнових збитків потерпілого та покладає несприятливі наслідки майнового характеру на порушника прав²⁹.

Захід відповідальності не зазначається в законодавчих актах як окреме поняття, проте в них наявні переліки щодо способів захисту цивільних прав.

²⁸ Кривошеїна І.В., Цивільно-правова відповідальність за порушення прав на комерційні найменування. Науковий вісник Ужгородського національного університету 2012. Серія ПРАВО. Випуск 20. Частина II. Том 1. С.195-197

²⁹ Кочкодан І.В., Система заходів цивільно-правової відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. Вчені записки Таврійського національного університету імені Вернадського 2013. Серія «Юридичні науки». Том 26(65). С.274-281

Наприклад, у статтях 16 та 432 Цивільного кодексу України; статті 52 Закону «Про авторське право і суміжні права», статті 35 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» тощо.

Відносини захисту цивільних прав та відносини цивільно-правової відповідальності характеризуються однаковим суб'єктним і об'єктним складом, проте відносинам захисту притаманне ширше коло підстав виникнення. Будь-яке об'єктивно протиправне діяння є підставою застосування права на захист. Щодо підстави застосування цивільно-правової відповідальності у сфері інтелектуальної власності, то нею буде лише поведінка, в якій наявні чотири елементи складу цивільного правопорушення: протиправне діяння; заподіяна шкода; причинно-наслідковий зв'язок та вина правопорушника³⁰.

Заходи цивільно-правової відповідальності поділяють на загальні та спеціальні, як і способи захисту цивільних прав. До універсальних, тобто загальних заходів, відносяться заходи відповідальності, що застосовують при порушенні будь-яких суб'єктивних цивільних прав. Загальні заходи цивільно-правової відповідальності передбачаються у частині 2 статті 16 ЦК України і до них відносяться: відновлення становища, яке існувало до порушення; зміна та припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної шкоди тощо³¹.

За порушення прав інтелектуальної власності можуть бути застосовані спеціальні заходи цивільно-правової відповідальності. Такі заходи передбачаються в частині 2 статті 432 ЦК України, а також в нормах спеціального законодавства.

Слід мати на увазі, що норми спеціальних законів (наприклад, ст. 52 Закону «Про авторське право і суміжні права») називають загальні заходи, що визначені у частині 2 статті 16 ЦК України, поряд із спеціальними заходами відповідальності. В першу чергу, особливість застосування загальних заходів

³⁰Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 №12 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text>

³¹Цивільний Кодекс України. Редакція від 10.10.2022 - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

цивільно-правової відповідальності у сфері інтелектуальної власності проявляється при визначенні розміру збитків, що були заподіяні порушенням прав. В існуючій редакції частини 2 статті 22 ЦК України передбачено три складові збитків:

- реальні збитки, що були завдані особі у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі;
- витрати, які особа зробила чи мусить зробити для відновлення свого порушеного права (є другою складовою реальних збитків);
- упущена вигода³².

Важливо зважати на той факт, що у справах про захист інтелектуальної власності не можуть бути заявлені збитки, що завдані фізичним знищенням чи пошкодженням речі. Це пояснюється тим, що пошкодження або знищення предмету матеріального світу, який є втіленням об'єкта інтелектуальної власності, не розглядатимуть як порушення прав на об'єкт інтелектуальної власності. Тому, відповідно до частини 2 статті 22 ЦК України, у випадку порушення прав інтелектуальної власності, реальні збитки мають місце тільки у формі витрат, які були зроблені особою або будуть зроблені нею в майбутньому для відновлення свого порушеного права.

Проте існують випадки, за яких завдана суб'єкту порушеного права дійсна шкода не обмежена даною категорією витрат. Наприклад, порушуючи права на знаки для товарів та послуг або права на комерційне найменування, завдана правовласнику шкода характеризується такою складовою, як втрата репутації компанії, що спричинена появою неякісної контрафактної продукції. В такому випадку не можна оцінювати шкоду керуючись лише розміром витрат, що будуть понесені компанією задля відновлення довіри споживачів. В першу чергу, розмір цих витрат може не відображати розмір заподіяної шкоди. По-друге, репутація компанії становить нематеріальний актив, який можна оцінити в грошовому еквіваленті. Виходячи з цих умов, ми можемо розширено тлумачити

³²Цивільний Кодекс України. Редакція від 10.10.2022 - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

першу складову реальних збитків, що закріплюється частиною 2 статті 22 ЦК України³³.

Заподіяні в результаті порушення прав інтелектуальної власності збитки часто проявляються у вигляді упущеної вигоди. Тобто матеріальної вигоди, яку правовласник мав отримати, якби не сталося порушення його прав.

Існують спеціальні методи, які застосовують для визначення упущеної вигоди. До таких методів належать наступні:

- шляхом обчислення прибутку порушника прав, що одержаний внаслідок протиправного використання об'єктів інтелектуальної власності;
- шляхом встановлення передбачуваного прибутку правоволодільца з урахуванням його технічних та фінансових можливостей, а також становища на ринку – такий метод застосовується лише у ситуаціях, коли правоволоділець самостійно використовує охоронюваний об'єкт;
- шляхом розрахунку звичайного розміру винагороди, яку міг би отримати будь-який правоволоділець в аналогічних умовах.

Варто зазначити, що виходячи з практики застосування господарськими судами законодавства про захист прав на знаки для товарів та послуг, останній варіант не завжди допускається судами - часто від позивачів вимагають надати докази реальної можливості отримання ними такої винагороди у разі відсутності порушення.

Як окремий напрямок досліджень відповідальності за порушення у сфері інтелектуальної власності, варто виокремити відповідальність за порушення у сфері конкурентного законодавства.

Конкуренція, зокрема у сфері інтелектуальної власності, лежить в основі здійснення господарської діяльності, внаслідок свого позитивного впливу на економіку, на окремих суб'єктів господарської діяльності, а також на споживачів відповідних товарів та послуг. Конкуренція також є рушієм інновацій та запровадження нових технологій. Одним із важливих аспектів дотримання

³³Кочкодан І.В., Система заходів цивільно-правової відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. Вчені записки Таврійського національного університету імені Вернадського 2013. Серія «Юридичні науки». Том 26(65). С.274-281

добросовісної конкуренції є правомірне використання суб'єктами господарювання об'єктів інтелектуальної власності, які мають значний вплив на господарську діяльність, а, отже, і на конкурентні практики учасників відповідного ринку³⁴.

Як зазначає Кронда О.Ю., в практичній діяльності складно застосувати торгові звичаї та практики при захисті своїх прав, оскільки вони є неформалізованими. Внаслідок цього національне законодавство оперує більш конкретними поняттями для визначення недобросовісної конкуренції та ролі неправомірного використання об'єктів права інтелектуальної власності³⁵.

У сфері недобросовісної конкуренції неправомірне використання об'єктів інтелектуальної власності спричиняє замішання товарів, послуг чи діяльності суб'єкта господарської діяльності стосовно його конкурента.³⁶ Причиною цього виступає порушення виняткових прав на об'єкти інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації.

Відповідно до статті 10bis Паризької конвенції, акт конкуренції, що порушує чесні принципи у торговельних та промислових справах, вважається недобросовісною конкуренцією³⁷. Визначення цього ж поняття, що міститься в спеціальному законі «Про захист від недобросовісної конкуренції», подібне до вказаного вище³⁸.

Р.Кальман пропонує називати недобросовісну конкуренцію особливим деліктом, що порушує принципи конкуренції та права конкурентів, які бажають відповідності правилам конкуренції³⁹.

³⁴Кронда О.Ю., Правова природа недобросовісної конкуренції в інтелектуальній власності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Серія ПРАВО. Випуск 54. С.76 – 78.

³⁵Кронда О.Ю., Правова природа недобросовісної конкуренції в інтелектуальній власності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Серія ПРАВО. Випуск 54. С.76 – 78.

³⁶Кронда О.Ю., Правова природа недобросовісної конкуренції в інтелектуальній власності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Серія ПРАВО. Випуск 54. С.76 – 78.

³⁷Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text

³⁸Про захист від недобросовісної конкуренції. Закон України в редакції від 16.10.2020 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>

³⁹Конкурентне право: захист від недобросовісної конкуренції / Г.Андрощук., С.Шкляр; Нац. акад. правових наук України, НДІ інтелектуальної власності та ін. К.:Юстініан, 2012. 471 с.

Український вчений І. Дахно приділяв час вивченню поняття недобросовісної конкуренції і зауважив, що її слід розуміти як будь-які нечесні та шахрайські види суперництва між суб'єктами комерційної діяльності.

Кронда О.Ю. пропонує виокремлення основних ознак недобросовісної конкуренції, та характеризує її як активні дії, метою яких є здобуття переваг у господарській діяльності. Фізичні особи-підприємці та господарські організації виступають суб'єктами недобросовісної конкуренції. Розгляд конкурентних дій здійснюється не лише на основі порушень актів законодавства, а також у випадках, коли вони суперечать звичаям ділового обороту та принципам добропорядності, справедливості тощо. Результатом дій, що становлять недобросовісну конкуренцію, є спричинення збитків або шкоди діловій репутації⁴⁰.

Щодо конкретних діянь, які безпосередньо становлять порушення у сфері права інтелектуальної власності в рамках недобросовісної конкуренції, то ними є правопорушення, що полягають у неправомірному використанні ділової репутації суб'єкта господарювання, до яких відносяться наступні дії:

- неправомірне використання позначень – суть порушення полягає у неправомірному використанні, без дозволу та не суб'єкта господарювання, імені, знака для товарів та послуг, фірмового найменування, рекламних матеріалів, оформлення товарної упаковки тощо;
- копіювання зовнішнього вигляду виробу – в цьому випадку порушенням є введення у господарський обіг виробу, зовнішній вигляд якого є копією виробу іншого суб'єкта господарської діяльності. При цьому особа не зазначає, що виріб є копією і завдає шкоди правоволодільцю, оскільки такі дії призводять до змішування з його діяльністю;
- порівняльна реклама – застосування реклами, зміст якої порівнює або ідентифікує особи конкурентів, їхні послуги та товари.

⁴⁰ Кронда О.Ю., Правова природа недобросовісної конкуренції в інтелектуальній власності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Серія ПРАВО. Випуск 54. С.76 – 78.

Ще одна категорія порушень у сфері права інтелектуальної власності в рамках недобросовісної конкуренції пов'язана з комерційною таємницею. Комерційна таємниця належить до конфіденційної інформації, оскільки доступ до такої інформації повинен обмежуватися її власником і може поширюватися тільки за його бажанням у порядку, визначеному власником та нормами законодавства⁴¹.

Об'єктивною стороною таких порушень є отримання комерційної таємниці, її використання та розголошення особою, що має на меті завдати шкоди діловій репутації підприємця або його майну. Особливістю правопорушення буде наявність специфічного суб'єкта – посадова особа підприємства чи установи, фізична особа-підприємець або інші особи, що порушили норми закону, вчинивши відповідні діяння.

О.В. Кохановська, провівши дослідження деяких проблем інформаційних відносин в Україні, дійшла висновку, що «інформацію як об'єкт цивільного права можна розглядати як одне із особистих немайнових благ, як результат творчої інтелектуальної діяльності, як інформаційний продукт, ресурс, документ, тобто об'єкт, який може бути інформаційним товаром і предметом будь-яких правочинів, з урахуванням специфіки його як об'єкта особливого роду»⁴².

На національному рівні нормативна база щодо регулювання недобросовісної конкуренції є комплексною та включає низку нормативно-правових актів, в основі яких лежить Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» № 236/96-ВР від 7 червня 1996 року. Саме вказаний закон визначає обсяг правопорушень у сфері недобросовісної конкуренції, причиною яких виступає неправомірне використання об'єктів інтелектуальної власності, а саме – неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання. До них відносять неправомірне використання

⁴¹Цивільний Кодекс України. Редакція від 10.10.2022 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

⁴²Кохановська О.В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні : автореф. дис.д-ра. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2006.с.34

позначень, товару іншого виробника, копіювання зовнішнього вигляду та порівняльна реклама⁴³.

Однак поточна нормативна фіксація відповідних правопорушень може мати свої недоліки, оскільки передбачає виключний та негнучкий перелік таких правопорушень. При тому внаслідок динамічного розвитку економіки та технологій на практиці можна виокремити набагато більший обсяг недобросовісних конкурентних практик із незаконним використанням об'єктів інтелектуальної власності. Для прикладу, С.І. Шимон зазначав, що за деяких умов порушення прав на торговельну марку може виникнути внаслідок її застосування в нетрадиційних формах у мережі Інтернет, зокрема для оптимізації результатів пошуку у змісті сайту (HTML-код) сторінки, у складі доменного імені, у якості гіперпосилання тощо⁴⁴.

Способи захисту при недобросовісній конкуренції можна поділити на три групи⁴⁵. Перш за все це дії, що суб'єкти господарювання застосовують самостійно для недопущення порушень з боку конкурентів чи їх мінімізацію. Вказаний спосіб захисту має превентивний характер і включає, серед іншого, формування добросовісних конкурентних практик між суб'єктами для створення ефективного та розвинутого ринку. Успішна діяльність в межах відповідного ринку стимулює суб'єктів господарювання продовжувати використовувати добросовісні практики та імплементувати нові. У свою чергу, це зменшує необхідність активного захисту від недобросовісної конкуренції на етапі порушень.

Також в цьому аспекті варто зазначити і відповідні практики, що специфічно притаманні сфері захисту прав інтелектуальної власності, включаючи реєстрацію знаків для товарів і послуг, географічних позначень, у тому числі на міжнародному рівні. Відповідні дії зменшують вірогідність

⁴³Про захист від недобросовісної конкуренції. Закон України в редакції від 16.10.2020 - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁴⁴Шимон С. І. Актуальне дослідження правової охорони торговельних марок в Інтернет. Часопис Київського університету права. №4. 2017. С.319–320.

⁴⁵Швидка Т.І. Удосконалення законодавчого регулювання неправомірного використання ділової репутації суб'єкта господарювання. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. №1. 2021. С. 60–64.

порушення прав, а у випадку його настання збільшують шанси правовласника їх захистити.

Після того як відповідне правопорушення було вчинене, правовласник може використати адміністративний або судовий способи захисту своїх порушених прав. Адміністративний спосіб захисту прав полягає у зверненні із відповідним правопорушенням до Антимонопольного Комітету України (АМКУ). Звернення до господарських судів щодо захисту своїх прав у сфері недобросовісної конкуренції регулюється Господарським процесуальним кодексом України.

Варто зазначити, що описані способи захисту не є взаємовиключними та можуть застосовуватися разом. У той же час різниця між порядком захисту прав є значною. Перш за все відрізняється обсяг та межі вимог, які правовласник може заявити до відповідного органу. Перелік конкретних способів захисту в межах судового розгляду та розгляду АМКУ визначений в процесуальному законодавстві та Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції». По-друге, відрізняється рівень формалізації процесу та суб'єктності його учасників. Так, процедура в суді є більш формалізована, у той же час АМКУ розглядає справи лише за участю суб'єктів господарювання, які є конкурентами. Наостанок, юридична сила рішень обох органів також відрізняється, оскільки рішення АМКУ можна оскаржити в суді. Беручи до уваги зазначені особливості, кожен правовласник обирає найбільш оптимальний та ефективний спосіб захисту порушених прав інтелектуальної власності або їх поєднання⁴⁶.

З практичної точки зору варто зазначити, що згідно із статистикою порушень, яку веде АМКУ, за 2021 рік було припинено 12 правопорушень у сфері недобросовісної конкуренції, що стосуються об'єктів інтелектуальної власності, а саме неправомірного використання чужих позначень. Це становить 11% від загального обсягу відповідних порушень та свідчить про важливу роль

⁴⁶ Борсук Н.Я. Захист інтелектуальної власності від недобросовісної конкуренції органами Антимонопольного комітету України. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2021. С.86-90.

дотримання прав на об'єкти інтелектуальної власності в системі запобігання недобросовісної конкуренції.

На відміну від цивільно-правової відповідальності, у сфері недобросовісної конкуренції заходи відповідальності не носять компенсаторний характер. Так, АМКУ може застосувати штраф (у розмірі до 5% виручки за звітний рік), однак відповідний штраф сплачується в казну держави, а не правовласнику, права якого були порушені. Також АМКУ може прийняти рішення щодо спростування неправдивої або неточної інформації та припинення недобросовісної конкуренції.

2.2 Адміністративна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності

Адміністративна відповідальність є різновидом юридичної відповідальності, тому розкриваючи поняття та сутність адміністративної відповідальності, вважаємо за необхідне враховувати загальні ознаки та особливості юридичної відповідальності. Водночас явище адміністративної відповідальності має певні особливості, пов'язані з підставами її настання, характером засобів впливу та процедурами застосування.

Цей вид відповідальності можна розглядати як обов'язок зазнати обтяжливих наслідків особистого, майнового чи іншого характеру особою, що вчинила правопорушення, передбачене адміністративно-правовою нормою⁴⁷.

Отже, з загального поняття юридичної відповідальності слідує визначення адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, що являє собою реалізацію передбачених законом санкцій за вчинення адміністративного правопорушення у сфері інтелектуальної власності.

Адміністративній відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності притаманні всі основні ознаки, що властиві і юридичній відповідальності. Серед них:

⁴⁷ Дембіцька С.Л. Щодо співвідношення адміністративної відповідальності та адміністративного примусу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 35 (2.2). С. 105–108.

- ототожнення такої відповідальності з державно-правовим примусом;
- її нормативна вираженість і прояв у застосуванні санкцій норм права про інтелектуальну власність;
- наявність чіткої підстави – правопорушення у сфері інтелектуальної власності;
- застосовується у порядку, що процесуально встановлений;
- для правопорушника прав інтелектуальної власності пов'язана з наслідками морального, майнового, особистісного та іншого характеру⁴⁸.

Проте адміністративна відповідальність, в тому числі за порушення прав інтелектуальної власності, має перелік специфічних особливостей, що виокремлюють її від інших видів відповідальності. Передусім, це застосування її переважно в позасудових процесуальних формах. В Україні діє значна кількість державних органів і їх посадових осіб, що наділені компетентністю накладати на правопорушників адміністративні стягнення. Це зумовлюють особливості адміністративних правопорушень, яким притаманна поширеність, незначна небезпека та необхідність оперативного карального впливу. Слід зазначити, що завдяки реформі судової системи процесуальні гарантії стали ширшими, зокрема, стосовно оскарження в судовому порядку та судової форми накладення адміністративної відповідальності. Відносно правопорушень, що передбачені у статті 51-2 КУпАП, то законодавець зазначив, що вони мають розглядатися у місцевих судах⁴⁹.

Ще одна особливість полягає у настанні адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення і її застосуванні до осіб, що не знаходяться у службовій підпорядкованості тому органу, який застосовує відповідальність. Цей фактор відрізняє адміністративну відповідальність від інших видів (дисциплінарна, матеріальна). Єдине

⁴⁸ Яра О.С. Фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності як суб'єкт адміністративної відповідальності у сфері порушення прав інтелектуальної власності / О.С. Яра, В.В. Макаренко. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право. 2015. Вип. 232. С. 120–127.

⁴⁹ Сокурченко О. Встановлення адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 8. С. 121–124.

загальноприйняте поняття природи адміністративного проступку відсутнє в адміністративно-правовій науці. О.В. Алексєєва вважає, що настання адміністративної відповідальності слідує з порушення винним адміністративно-правових обов'язків. Але природа такого обов'язку вбачається у тому, що за своїм характером вона виражена в нормах адміністративного права⁵⁰.

Початком, що об'єднує адміністративну відповідальність, є реалізація санкцій норм адміністративного права, виходячи з цього проступки та правопорушення, за якими слідує засоби адміністративної відповідальності, пов'язані за своїм поняттям з порушенням виконавчо-розпорядчої діяльності уповноважених органів державної влади⁵¹.

Адміністративні правопорушення проявляються в невиконанні або порушенні адміністративно-правових норм, що регулюють різні галузі управління, і стосуються сфери державного управління. Ті норми, що становлять заборони та передбачають адміністративну відповідальність, складають адміністративне право за своєю галузевою приналежністю.

Окрім охорони адміністративним правом власних адміністративних правовідносин, воно здійснює охорону правовідносин, які регулюють інші правові галузі. Наприклад, право інтелектуальної власності переважно підпадає під регулювання нормами цивільного права, але охороняється адміністративними нормами. У науці адміністративного права переважає позиція, що адміністративно-правові норми передбачають склад адміністративного правопорушення незважаючи на те, яким правом регулюються конкретні суспільні відносини, цивільним чи адміністративним. Сутність адміністративного правопорушення становить порушення інтересів, яке заподіює шкоду правовідносинам у різних сферах правового регулюванням встановленим державою.

⁵⁰ Алексєєва О.В. Генеза інституту адміністративної відповідальності суб'єктів за неправомірні дії неповнолітніх в Україні. Наука і правоохорона. 2017. № 2. С. 106–113.

⁵¹ Козюренко Р.С. Заходи адміністративної відповідальності за вчинені правопорушення: поняття та класифікація. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2016. № 845. С. 94–98.

Хоч захист інтелектуальної власності й регулюється в основному цивільно-правовими нормами, але необхідність застосування заходів адміністративної відповідальності обумовлюється наступними аспектами:

- сфері захисту інтелектуальної власності притаманні публічно-правові інтереси (порушення прав автора на винахід завдає шкоди не тільки фізичній особі, але й країні та її суспільству тощо);
- в сучасних умовах розвитку інновацій зріс вплив інтелектуальної власності на різні сфери життя: освіту, науку, культуру, політику, економіку та інші;
- адміністративній відповідальності притаманні специфічні за формою та змістом особливості. Для забезпечення оперативного реагування на скоєння правопорушення адміністративними нормами встановлено простіший, у порівнянні з кримінальним законодавством, порядок застосування адміністративних стягнень;
- передбачається застосування адміністративно-правових санкцій різного характеру до фізичних та посадових осіб, які скоїли відповідні правопорушення.

Щоб притягнути до адміністративної відповідальності суб'єкта правопорушення, достатньо тільки встановлення та документальної фіксації наявності факту вчинення ним порушення вимог закону. Головним правовим підходом є застосування імперативного методу щодо наявних суспільних відносин. Нерівність сторін та субординація є основною характеристикою, вона базується на забороні та владному розпорядженні⁵².

Стаття 12 Кодексу про адміністративні правопорушення також вказує на ознаки третього елемента - суб'єкта, це особа, якій на момент вчинення нею порушення виповнилося 16 років⁵³. Можна також виділити, що адміністративне законодавство відносить до суб'єктного складу правопорушення лише фізичних

⁵² Ярема О.Г. Структура адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері захисту конкуренції. «Молодий вчений». № 5 (93) 2021. С. 356-360.

⁵³ Кодекс України про адміністративні правопорушення в редакції від 06.11.2022. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n309>

осіб. Норми КУпАП щодо відповідальності уповноважених владою осіб або керівників при вчиненні юридичною особою адміністративного протиправного діяння ще раз підтверджують, що ці відносини регулює адміністративно-правовий порядок.

Зазначимо, що ст. 51 Закону України «Про авторське право і суміжні права» врегульовує можливість захисту суб'єктами авторського права і суміжних прав своїх особистих немайнових і майнових прав адміністративним законодавством на одному рівні з кримінальним та цивільним⁵⁴.

Щодо сфери інтелектуальної власності, то протиправні діяння, що передбачені статтями 51-2, 164-7, 164-13, 164-17 КУпАП, можуть бути вчинені лише умисно. Умисел може бути прямим, коли особа, яка вчинила діяння, усвідомлювала його протиправний характер, передбачала і бажала настання шкідливих наслідків, а також непрямий, коли особа усвідомлює характер діяння, передбачає шкідливі наслідки і не бажає, але свідомо допускає їх настання⁵⁵.

Порушенням прав інтелектуальної власності, що передбачене в ст.51-2 КУпАП, є незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також привласнення авторства або інше умисне порушення прав на цей об'єкт⁵⁶. Представлений у статті перелік об'єктів є досить широким. В нормах цивільного права наведено перелік об'єктів інтелектуальної власності, що охороняються, а саме – літературний або художній твір, його виконання, фонограма, передача організації мовлення, комп'ютерна програма, база даних, наукове відкриття, винахід, корисна модель, промисловий зразок, знак для товарів і послуг, топографія інтегральної мікросхеми, раціоналізаторська пропозиція, сорт рослин тощо⁵⁷.

⁵⁴ Про авторське право і суміжні права. Закон України в редакції від 05.01.2022. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

⁵⁵ Капітаненко Н.П. Актуальні питання встановлення суб'єкта та суб'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Приватне та публічне право. №1.2021. С.88-95

⁵⁶ Кодекс України про адміністративні правопорушення в редакції від 06.11.2022. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n309>

⁵⁷ Цивільний Кодекс України. Редакція від 10.10.2022 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Санкцією ст.51-2 КУпАП передбачена караність як ознака адміністративного проступку у вигляді конкретного виду стягнення: штраф і конфіскація незаконно виготовленої продукції та обладнання й матеріалів, призначених для її виготовлення.

Оскільки перелік об'єктів є широким, то при визначенні винності суб'єкта суд та посадові особи повинні встановити факт порушення права інтелектуальної власності та визначити характер протиправного діяння. Зовнішні аспекти певного адміністративного правопорушення відіграють важливу роль у з'ясуванні обставин справи, вони є характеристикою об'єктивної сторони вчиненого діяння.

В першу чергу, сюди відноситься використання винаходу, промислового зразка, корисної моделі незаконно. Другий — розкриття суті відомостей про винахід, корисну модель чи промисловий зразок без згоди автора чи заявника до офіційного оголошення інформації. По-третє, незаконне заволодіння авторським правом або примус до співавторства. Фактично, в останньому випадку можуть мати місце протиправні дії, такі як плагіат. Зазвичай він виражається в тому, що особа претендує на те, щоб бути автором чужої роботи; випущений у світ чужий твір під своїм ім'ям; твори, опубліковані лише від власного імені, у спільному авторстві з іншими, без зазначення своїх прямих індивідуальних даних.

З правової точки зору об'єктивні сторони такого правопорушення можна узагальнити таким чином: адміністративне правопорушення, пов'язане з порушенням прав на результати інтелектуальної діяльності, вчиняється у формі активної дії чи бездіяльності, мають місце діяння, що порушують порядок реалізації правовласниками об'єктів інтелектуальної власності, наслідком яких є шкода законним власникам або користувачам певним об'єктів інтелектуальної власності, а також завдання шкоди волі держави, як суб'єкта влади. Науково підшкідливими наслідками розуміють «негативні зміни, викликані порушенням прав на об'єкти, що охороняються деліктними нормами адміністративного

закону, зовнішнім проявом якого є зменшення певного майнового або особистого становища суб'єкта-порушника».

Стосовно незаконного використання результатів інтелектуальної діяльності точиться дискусія, суть якої полягає в наявності кінцевого споживача як третьої сторони (окрім правопорушника та правовласника). Підроблені товари на ринку умовно поділяють на контрафактну продукцію та явні підробки. Відмінність полягає у максимальній наблизеності контрафактної продукції до оригіналу і свідомому обмані споживачів. Що стосується явних підробок, то тут споживач розуміє, що він купує, але його мотиви можуть зумовлюватися небажанням платити більше за оригінальний товар і він обирає дешевший товар. На відміну від законодавств деяких європейських країн (наприклад, Італія та Франція), українські закони не передбачають адміністративної відповідальності за придбання особою контрафактної продукції, що вчиняється свідомо⁵⁸.

Важливо зазначити, що правову норму, яка раніше передбачала відповідальність за розповсюдження примірників творів (записаних у форматі аудіо, відеограми, фонограми, бази даних тощо), які містили невідповідну носію примірника інформацію про номер чи серію, що не співпадали з даними Єдиного реєстру одержувачів контрольних марок (стаття 164-9) – було виключено з КУпАП в рамках скасування маркування контрольними марками примірників творів. Це пояснюється втратою актуальності такої системи маркування⁵⁹.

Наступним правопорушенням, за яке передбачається адміністративна відповідальність, є показ та поширення фільмів, що порушує вимоги, які передбачаються у державному посвідченні на право демонстрування і розповсюдження фільмів (стаття 164-7 КУпАП)⁶⁰. Тут об'єктом проступку виступають суспільні відносини у сфері кінематографії. Чітко передбачений

⁵⁸ Миколенко О. М. Специфіка адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності. Південноукраїнський правничий часопис. 2021. С.156-160.

⁵⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування маркування контрольними марками примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних. Закон України від 15.12.2021.[Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1965-20#Text>

⁶⁰ Кодекс України про адміністративні правопорушення в редакції від 06.11.2022. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n309>

порядок розповсюдження і демонстрування виступає безпосереднім об'єктом, порушенням умов, що передбачені державним посвідченням виражають об'єктивну сторону. Щодо суб'єкта, то ним може бути лише особа, що займає посаду в кінематографічній чи телевізійній структурі, або громадянин, який займається підприємницькою діяльністю і отримав посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів від державного органу (спеціальний суб'єкт). До особи-порушника застосовують штраф, розмір якого встановлений законом, з застосуванням конфіскації фільмокопій та коштів, які були отримані від прокату чи продажу. Продаж фільмів або передача в прокат фільмокопій особою, яка не отримала державне посвідчення, що надає таке право, також є незаконним і до порушника застосовуються адміністративні штрафні санкції.

Ще одне порушення у сфері інтелектуальної власності, за скоєння якого передбачається настання адміністративної відповідальності, міститься у статті 164-13 КУпАП.

Суспільні відносини у сфері державного регулювання діяльності, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування, матриць виступають об'єктом даного адміністративного правопорушення. Порушення відповідного законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва виражає об'єктивна сторона правопорушення.

Щодо суб'єктів, то ними виступають як громадяни, так і посадові особи суб'єктів господарювання. Адміністративна санкція статті 164-13 КУпАП передбачає застосування штрафу від 20 до 200 ндмг за вчинення такого правопорушення⁶¹.

В 2017 році КУпАП був доповнений статтями 164-17 і 164-18, в яких вперше встановилася відповідальність за порушення умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права і суміжних прав з

⁶¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення в редакції від 06.11.2022. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n309>

використанням мережі Інтернет, а також відповідальність за наведення завідомо недостовірної інформації у заявах про припинення авторського права і суміжних прав, що вчинені з використанням мережі Інтернет. Санкція статті 164-17 КУпАП передбачає адміністративну відповідальність у вигляді накладення на порушника штрафу у розмірі від 500 до 2000 нмдг, що залежить від обставин. Стаття 164-18 передбачає накладення штрафу від 1000 до 2000 нмдг.

Адміністративний штраф є основною санкцією і у сфері захисту конкуренції і застосовується до всіх адміністративних правопорушень у цій сфері. На нашу думку, ефективність такого заходу адміністративного впливу зумовлена специфікою конкурентних відносин та його превентивністю відносно суб'єктів господарювання, які мають на меті отримання вигоди від своїх недобросовісних дій.

Особливістю розгляду справ про злочини у цій сфері є індивідуальне провадження, а саме провадження у справах про порушення антимонопольного законодавства, за результатами якого можуть бути порушені справи про адміністративні правопорушення. Нормативне врегулювання таких наслідків потребує коригування шляхом розширення переліку підстав, передбачених законодавством, для порушення антимонопольними органами справ про адміністративне правопорушення⁶².

2.3 Кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності

Дослідження актів законодавства зарубіжних країн констатує про існування в них положень, що стосуються кримінальної відповідальності за порушення права інтелектуальної власності. Цю ситуацію зумовлює стаття 61 розділу 5 Угоди TRIPS в якій містяться положення про кримінальні процедури. Країни, що є членами СОТ, повинні забезпечувати застосування кримінальних

⁶² Козюренко Р.С. Заходи адміністративної відповідальності за вчинені правопорушення: поняття та класифікація. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2016. № 845. С. 94–98.

процедур та покарань принаймні у випадках підроблення товарних знаків чи піратського копіювання в комерційних масштабах⁶³.

При розгляді міжнародних стандартів захисту прав інтелектуальної власності, слід звернути увагу на документи, що встановлюють режим об'єктів авторського права і суміжних прав на міжнародному рівні, до яких відносять Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів та Всесвітню конвенцію про авторське право. В свою чергу, Паризька конвенція про охорону промислової власності, Мадридська угода про реєстрацію знаків, Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових знаків та інші міжнародні угоди встановлюють рамки правового регулювання охорони промислової власності.

Отже, держави, що є членами СОТ зобов'язані відобразити таку норму у своєму національному законодавстві та встановити кримінальну відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності.

Кримінальна відповідальність – це особливий кримінально-правовий механізм за допомогою якого держава реагує на скоєння особою кримінального правопорушення, яке спричиняє негативні наслідки для цієї особи за вчинення суспільно небезпечного винного діяння. Метою такої відповідальності не обмежується покаранням порушника та включає в себе запобігання вчиненню порушень.

В нинішній юридичній літературі під суспільною небезпекою розуміють об'єктивну властивість діяння, що тягне за собою негативні зміни в соціальній дійсності та спричиняє значну шкоду суспільним відносинам. Специфіка суспільної небезпеки полягає в її характері та ступені. Суспільна небезпека за певних приводів і умов є єдиною підставою криміналізації діянь. Аналізуючи теоретичні дослідження, можна помітити різні погляди криміналістів щодо суспільної небезпеки правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Таким чином, виникає необхідність дослідження кримінологічних аспектів криміналізації зазначених порушень. Насамперед з'ясуємо суть прямої шкоди,

⁶³ Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15. 04. 1994 р. Відомості Верховної Ради України.[Електронний ресурс] — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018/ed20051206.

якої завдає скоєння злочинів проти інтелектуальної власності, яка має певні особливості, зумовлені специфікою об'єкта, на який спрямовані ці злочини. Слід погодитися з В.Б. Харченко, що саме факт настання суспільно небезпечних наслідків перетворює посягання у сфері інтелектуальної власності на злочин, а їх розмір і тяжкість є і критерієм оцінки вчиненого, що дає змогу проводити розмежування з правопорушеннями та виступає найважливішим критерієм криміналізації зазначених діянь⁶⁴.

Саме суспільна небезпечність виступає основним критерієм для розмежування кримінального та адміністративного правопорушення, за вчинення яких настає відповідальність. Л.Т. Комзюк зазначає, що відмінність термінів «суспільна безпека» та «суспільна шкідливість» є досить умовними, а дискусії щодо цього, мають, переважно, термінологічний характер, та все ж більш прийнятним є термін «суспільна шкідливість»⁶⁵.

Схожість санкцій норм адміністративного та кримінального права призводить до виключення можливості притягнення порушника за вчинення кримінального правопорушення у сфері інтелектуальної власності до адміністративної за те саме діяння і навпаки.

Існує дві суттєві ознаки, що відрізняють саме кримінальне правопорушення від всіх інших видів:

1) кримінальна протиправність (вона є формальною ознакою, що властива лише кримінальним правопорушенням, оскільки їхній перелік є вичерпним і його наведено тільки у КК України),

2) суспільна небезпечність (вона є матеріальною ознакою, яка притаманна тільки кримінально-протиправним діянням, так як всі інші правопорушення характеризуються як суспільно шкідливими діяння).

⁶⁴ Харченко В.Б. До проблем визначення права інтелектуальної на наукове відкриття предметом кримінально-правової охорони. Часопис Київського університету права. 2010 №1. 192-196.

⁶⁵ Капітаненко Н.П. Адміністративні правопорушення у сфері реалізації прав інтелектуальної власності: загальна характеристика. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. No 1. С. 370–374.

Особливістю застосування кримінальної відповідальності є її застосування лише судом до осіб, що були визнані винними у скоєнні кримінального правопорушення та є осудними.

Підставою кримінальної відповідальності є наявність у суспільно небезпечному діянні складу кримінального правопорушення, що передбачений відповідним законом. Складом є сукупність об'єктивних та суб'єктивних ознак, що дозволяють кваліфікувати суспільно-небезпечне діяння як конкретне кримінальне правопорушення.

Кримінальний кодексом України передбачається кримінальна відповідальність у сфері інтелектуальної власності. Кримінальна відповідальність може бути застосована у разі вчинення:

- кримінальні правопорушення, що посягають на об'єкти авторського права та суміжних прав (ст. 176 КК України);
- кримінальні правопорушення, що посягають на правові засоби індивідуалізації учасників господарського (цивільного) обороту товарів та послуг (ст. 229 КК України);
- кримінальні правопорушення, що посягають на об'єкти промислової власності (ст. ст. 177, 231, 232 КК України)⁶⁶.

Зважаючи на існування й інших класифікацій кримінальних правопорушень у галузі права інтелектуальної власності, на наш погляд найбільш прийнятною є саме ця.

Розглянемо спершу кримінальні правопорушення проти авторського права і суміжних прав. Диспозиція ч.1 ст.176 КК України визнає лише умисні дії порушеннями авторського права і суміжних прав такими, що призводять до кримінального покарання. Однак це призводить до певних труднощів у правозастосовній практиці.

Серед деяких науковців склалася позиція про доцільність криміналізування як умисних, так і необережних порушень, вони пропонують

⁶⁶ Андрушко П.П. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності в Україні : монографія. Київ : ФОРУМ, 2004. 161 с. С. 5.

просто прибрати слово «умисне» з диспозиції цієї частини статті. В спеціальному законі, що охороняє авторське право і суміжні права⁶⁷ зазначається, що їх порушенням вважаються будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів. Проте кримінальне законодавство не передбачає відповідальності за вчинення таких дій.

Як нам відомо, Верховна Рада України 6 жовтня 2022 року прийняла за основу із скороченням строку підготовки Законопроект №5643 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і суміжних прав», метою якого є правове врегулювання питань, що пов'язані із захистом авторського права і суміжних прав, у порядку, встановленому кримінальним законодавством і законодавством про адміністративні правопорушення⁶⁸.

Потреба внесення змін щодо відповідальності за порушення авторського права і суміжних прав зумовлена втратою значимості системи маркування контрольними марками, посиленням ефекту санкцій за порушення таких прав, потребою у збільшенні кримінальної відповідальності з метою сприяння зниженню кількості таких правопорушень під загрозою застосування посиленої відповідальності. Тобто, кримінальну відповідальність у зв'язку з маркуванням контрольними марками примірників творів вилучено, а її посилення стосується:

- відповідальності за камкординг;
- за інше умисні порушення авторського права і суміжних прав;
- виготовлення, рекламу, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для забороненого обходу технологічних засобів захисту авторського права і суміжних прав (в тому числі кардшейрінг);

⁶⁷ Про авторське право і суміжні права. Закон України в редакції від 05.01.2022-[Електронний ресурс]— Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

⁶⁸ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав. Проект Закону №5643 від 09.06.2021-[Електронний ресурс] — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72189

- незаконне використання об'єктів авторського права (в тому числі літературних, художніх творів, комп'ютерних програм, баз даних та інших творів) і суміжних прав (виконань, фонограм, фільмів, програм організацій мовлення);
- також фінансування таких дій, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, – застосовується штраф від 300 до 1000 нмдг або виправні роботи на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк (нині штраф становить: від 200 до 1000 нмдг).

Камкординг набув значної популярності у сучасному світі. Поняття «камкординг» слід розуміти як створення примірника аудіовізуального твору особою, що здійснює це шляхом відеозапису під час його публічної демонстрації. Так як такий відеозапис є несанкціонованим, то створений методом камкордингу примірник твору однозначно контрафактний. Камкординг також можна назвати різновидністю обходу технічних засобів та окремим видом контрафакції. Задоволення своїх неправомірних матеріальних інтересів порушником є метою такого порушення, адже змога безкоштовно переглянути кінострічку в інтернеті одразу після її виходу в офіційний прокат є досить спокусливою. В результаті такої дій не лише правовласники зазнають негативного впливу, а й державна економіка, тому що податки не надходять до бюджету. Хоч камкординг і є кримінальним злочином, і це відносно не лише до українського законодавства (ст. 176 КК України), а й до міжнародного, проте кількість незаконно поширюваних об'єктів не зменшується⁶⁹.

Завдання значної матеріальної шкоди є умовою настання кримінальної відповідальності за камкординг, тобто шкода має бути більшою за встановлений кримінальним законодавством розмір (перевищувати 20 нмдг), у випадку спричинення шкоди меншого розміру правопорушення кваліфікують як адміністративне.

⁶⁹ Бежевець А.М. Найбільш поширені порушення авторського права і суміжних прав в Україні та способи захисту від них. Юридичний науковий електронний журнал. №5/ 2021. С.49—51

Кардшерінг має характеристику подібну до камкордингу, але розуміється як надання доступу обмеженої суб'єктом програми організації мовлення з використанням різноманітних технічних засобів⁷⁰. Слово «cardsharing» походить з англійської мови і об'єднує в собі «card» та «share» (перекладаються як «картка» та «ділитися»), що вказує на сутність порушення, яке виражається у змозі отримати дозвіл до платної передачі організації мовлення використовуючи тільки «картку доступу». Кардшейрінг можна також використовувати з метою перегляду платних каналів на кількох телевізорах в одному домі, використовуючи домашню локальну мережу. У більшості випадків договір між споживачем і постачальником послуг прямо забороняється такий вид картшерінгу. Якщо договір не допускає таких дій, особа, яка їх вчинить, несе кримінальну відповідальність згідно із законодавством України. Завдяки кардшерінгу вартість перегляду для кінцевих користувачів знижується в рази, а правовласники програм (мовлення) телерадіоорганізацій майже не отримують прибутку. Анонімність, яку забезпечує Інтернет, дуже приваблива для злочинців, пов'язаних із кардшерінгом, оскільки їх важко ідентифікувати та притягнути до відповідальності. Майже неможливо відстежити, хто отримав доступ, але можна відстежити, хто надає цей доступ за їхньою IP-адресою, тому що приймач (або комп'ютер), що надає картку доступу, повинен мати спеціальне програмне забезпечення, і постійну унікальну IP-адресу щоб інші одержувачі могли отримати до нього доступ⁷¹.

Щодо фінансування протиправних дій, то воно може здійснюватися повністю або частково, відкрито або таємно, особисто або через посередника (кур'єра). Злочин, що передбачений статтею 176 КК України, характеризується матеріальним складом, тобто якщо суб'єкт порушення авторського права та суміжних прав заволодів майном або частиною майна та заподіяв значної шкоди матеріального характеру, фінансування такого діяння є протиправною дією. У

⁷⁰ Про авторське право і суміжні права. Закон України в редакції від 05.01.2022-[Електронний ресурс]— Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

⁷¹ Волос А. Кримінальна відповідальність за кардшерінг, камкординг та фінансування порушення авторського права та суміжних прав. Вісник Національного університету «Львівська політехніка» №5/2018. С.113-119.

той же час, щоб бути притягнутим до кримінальної відповідальності за фінансування порушень авторського права або суміжних прав, порушник не тільки повинен вчинити такі фінансові дії, але й майно має бути прийнято та використано порушником авторського права та суміжних прав з метою завдання шкоди. Якщо порушник з будь-яких причин не отримує або відмовляється від отримання такого майна, особа, яка має намір фінансувати, несе відповідальність лише за замах на фінансування відповідної дії (за умови, що умисел особи передбачав завдання збитків у значних розмірах)⁷².

Кримінальне законодавство також передбачає відповідальність за порушення правових норм, що регулюють виробництво, експорт та імпорт дисків для лазерних систем зчитування. Порушенням буде незаконне виготовлення таких дисків та обладнання для виготовлення, а також їх імпорт, експорт, реалізація, зберігання чи переміщення. Хоча цей злочин прямо не посягає на право інтелектуальної власності напряду, але він тісно пов'язаний з цими посяганнями.

Наступна умовна категорія порушень стосується прав засобів індивідуалізації учасників господарського (цивільного) обороту товарів та послуг. Розглянемо кримінальну відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару передбачену у ст. 229 КК України⁷³. Слід зазначити, що термін «використання» знаків для товарів та послуг широкий за своїм змістом і під ним слід розуміти такі дії:

- нанесення торговельних марок на будь-які товари, для яких вони зареєстровані, упаковки, в яких міститься такі товари, вивіски, що пов'язані з ними, етикетки, нашивки, бирки чи інші прикріплені до товарів предмети, зберігання таких товарів із зазначеним нанесенням торговельних марок з метою

⁷² Волос А. Кримінальна відповідальність за кардшерінг, камкординг та фінансування порушення авторського права та суміжних прав. Вісник Національного університету «Львівська політехніка» №5/2018. С.113-119.

⁷³ Кримінальний Кодекс України. Редакція від 06.11.2022. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

пропонування для продажу, пропонування їх для продажу, продаж, імпорт та експорт;

- застосування торговельних марок під час пропонування та надання будь-яких послуг, для яких їх було зареєстровано;
- також застосування торговельних марок в діловій документації, в рекламі, в мережі Інтернет⁷⁴.

Знак вважається використаним у випадку його застосування під виглядом зареєстрованого, або у відмінному незначними елементами від зареєстрованого знака вигляді, що не змінює в загальному відмінності такого знака.

Друга форма злочинного діяння може виражатися у поведінці суб'єкта, якого наділили правом на використання знака для товарів і послуг, але він здійснює його порушуючи умови, за яких таке право було надано, або порушуючи порядок чи межі використання. Ліцензія або письмовий договір виступають підставою надання правовласником іншому суб'єкту права, що дозволяє розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Інші порушення права на знак для товарів і послуг, що передбачаються диспозицією ст. 229 КК України можуть виражатися в таких діях:

- ліцензіат використовує знак для товарів і послуг у сфері, що не передбачена ліцензією або ліцензійним договором;
- ліцензіат видає субліцензію без письмової згоди ліцензіара;
- користувач порушує обов'язки щодо права на використання знака для товарів та послуг, що передбачені у договорі комерційної концесії;
- користувач порушує особливі умови договору комерційної концесії;
- ліцензіат порушує умови ліцензійного договору шляхом підтримання якості товарів і послуг на нижчому рівні ніж у власника свідоцтва на знак для товарів і послуг, що вироблені чи надані за ліцензійним договором;

⁷⁴ Про охорону прав на знаки для товарів і послуг. Закон України в редакції від 14.10.2020. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>

- власник свідоцтва на знак для товарів і послуг, здійснюючи посередницьку діяльність, використовує свій знак поряд із знаком виробника чи надавача послуг, або замість такого знака, не уклавши на те відповідний договір.

З іншого боку, правовласник своїми діями також може порушувати інтереси інших суб'єктів, яким надані правомочності щодо певних об'єктів. Наприклад, правовласник видає ліцензію на використання знака для товарів і послуг без згоди інших власників свідоцтва; або ж надає ліцензію на використання об'єкта інтелектуальної власності, хоча наявна виключна або одинична ліцензія на цей об'єкт, що була видана раніше.

Для покарання порушників за незаконне використання знаків для товарів і послуг, фірмових найменувань тощо, держава передбачає штрафні санкції у розмірі від 1000 до 4000 нмдг. Якщо такі дії були вчинені повторно, чи за попередньою змовою групою осіб, або вони завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, то сума штрафу становитиме від 3000 до 5000 ндмг. У випадку скоєння такого правопорушення службовою особою кримінально-правова санкція передбачає штраф від 10000 до 15000 ндмг з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого⁷⁵.

Наступним видом кримінальних правопорушень є порушення у сфері права промислової власності. Як нам відомо, право промислової власності є сукупністю правових норм, завданням яких є регулювання суспільних відносин щодо процесів створення, оформлення та використання результатів науково-технічної творчості.

Предметом передбаченого ст. 177 КК України злочину є відповідні результати творчої діяльності людини, до яких належать: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин, раціоналізаторські пропозиції. Незаконне використання перелічених вище об'єктів та інші умисні дії, що порушують права на такі об'єкти та призводять до

⁷⁵ Кримінальний Кодекс України. Редакція від 06.11.2022. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

спричинення значної матеріальної шкоди правовласнику, караються кримінальним законодавством.

Обов'язковою ознакою цього кримінального правопорушення є потерпілий, ним може бути: винахідник, яким було створено винахід чи корисну модель; автори промислових зразків, топографій інтегральних мікросхем, сортів рослин, раціоналізаторських пропозицій та їх правонаступники; власники патенту на сорти рослин.

Для покарання порушників за незаконне використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків, топографій інтегральних мікросхем, сортів рослин, раціоналізаторських пропозицій та привласнення авторства на них, держава передбачає штрафні санкції у розмірі від 200 до 1000 нмдг. Якщо такі дії були вчинені повторно, чи за попередньою змовою групою осіб, або вони завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, то сума штрафу становитиме від 1000 до 2000 ндмг. У випадку скоєння такого правопорушення службовою особою кримінально-правова санкція передбачає штраф від 2000 до 3000 ндмг з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого, також може бути застосоване таке покарання як позбавленням волі на строк від трьох до шести років⁷⁶.

Слід також зазначити, про передбачене законодавством застосування кримінальної відповідальності за умисно вчинені дії, метою яких є отримання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, з ціллю їх розголошення або іншого використання, а також за саме незаконне використання таких відомостей, якщо ці дії завдали істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності. В даному випадку санкція відповідної правової норми (ст. 231 КК України) передбачає покарання у вигляді штрафу від 3000 до 8000 нмдг.

Порушенням буде й умисне розголошення особою комерційної або банківської таємниці, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, без згоди її власника, якщо такі дії вчинені з корисливих

⁷⁶ Кримінальний Кодекс України. Редакція від 06.11.2022. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

чи інших особистих мотивів і завдали істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності. Стаття 232 КК України встановлює штраф від 1000 до 3000 нмдг та передбачає позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років⁷⁷.

2.4 Аналіз судової практики

Головним покликанням інституту адміністративної відповідальності є відновлення порушеного правопорядку у суспільних відносинах та забезпечення застосування покарання осіб, що є винними у здійсненні адміністративного правопорушення. Реалізація адміністративної відповідальності на різних етапах процесуального провадження покладена на відповідні органи та їхніх посадових осіб. КУпАП та спеціальне законодавство у сфері прав інтелектуальної власності не виключають можливості захисту суб'єктами своїх прав та інтересів у судовому порядку. Для прикладу, в законі «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» передбачено поширення судової юрисдикції на розгляд справ, що стосуються встановлення власника свідоцтва; укладання та виконання ліцензійних договорів; порушення прав власника свідоцтва⁷⁸.

Основним аспектом віднесення тих чи інших спорів до компетенції судових органів є питання визначення суб'єктів спору та адміністративних заходів впливу. Розгляд справ, що стосуються порушення прав осіб на об'єкти права інтелектуальної власності з боку державних органів здійснюється місцевими загальними судами в межах їх компетенції. Це зазначається в ч. 1 ст. 20 КАС України: «місцевим загальним судам як адміністративним судам підсудні усі адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності». Під юрисдикцію адміністративних судів підлягають спори між фізичними або юридичними особами та суб'єктами владних повноважень у зв'язку з

⁷⁷ Кримінальний Кодекс України. Редакція від 06.11.2022. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

⁷⁸ Про охорону прав на знаки для товарів і послуг. Закон України в редакції від 14.10.2020. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>

оскарженням їхніх рішень, дій або бездіяльності, так як за своєю природою вони є публічно правовими спорами. В таких ситуаціях не йдеться про адміністративне правопорушення і вимогою є визнати дію або бездіяльність органу влади незаконною, скасувати відповідний юридичний акт. КАС України говорить про непоширення юрисдикції адміністративних судів на справи про накладення адміністративних стягнень, окрім визначених в ньому випадків⁷⁹.

Всі випадки притягнення до адміністративної відповідальності, що реалізується шляхом конкретного адміністративного стягнення, будуть підпадати під компетенцію міських загальних судів. Вирішуються справи про адміністративні правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності у межах судового провадження. Теорія права відносить ці провадження до окремого адміністративно-правового інституту, який регулює діяльність уповноважених органів, що полягає в застосуванні адміністративних покарань до суб'єктів, що вчинили протиправні дії або бездіяльність у цій сфері.

Зазначимо, що згідно з положеннями глави 22 КУпАП, передбачаються наступні стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення: підготовка до її розгляду; розгляд по суті; оголошення рішення по цій справі. Справа розглядається за місцем скоєння незаконних дій в строк п'ятнадцяти днів з дня отримання протоколу про адміністративне правопорушення судом, зокрема і про порушення у сфері інтелектуальної власності⁸⁰.

Притягнення особи до адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності здійснюється відповідно до встановленого законом порядку. Він включає в себе такі елементи: з'ясування обставин справи, складання протоколу, формування й оцінка доказів, опитування свідків, потерпілих, правопорушника, винесення постанови тощо⁸¹.

⁷⁹ Кодекс адміністративного судочинства України. Редакція від 06.11.2022. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n9705>

⁸⁰ Кодекс України про адміністративні правопорушення в редакції від 06.11.2022. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n309>

⁸¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення в редакції від 06.11.2022. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n309>

Розглянемо ситуацію, в якій при розгляді справи про адміністративне порушення за ст.51-2 КУпАП стосовно незаконного використання об'єктів права інтелектуальної власності та привласнення авторства на такі об'єкти, виникає необхідність додати до матеріалів справи довідку, про наявність чи відсутність реєстрації суб'єкта щодо об'єкта права інтелектуальної власності, що став предметом правопорушення та матеріали, які можуть слугувати підтвердженням скоєння протиправних дій (наприклад, примірники контрафактної продукції)⁸². Отже, у разі встановлення неповноти поданих матеріалів, вимагається надання додаткових відомостей та матеріали або справу буде повернуто за місцем складення протоколу чи інших матеріалів для усунення недоліків⁸³.

Докази є суттєвим аспектом при розгляді справ про адміністративні правопорушення, їхнє дослідження проводиться у відповідності до встановлених в ст.280 КУпАП вимог. Дана стання визначає обставини, що повинні з'ясуватися під час розгляду справ. Якщо адміністративне правопорушення кваліфікується як таке статтею 51-2 КУпАП, то доказами будуть документи, які можуть підтвердити право особи на використання об'єкта права інтелектуальної власності, наприклад, ліцензія або договір.

В результаті проведення аналізу судової практики з розгляду справ за статтею 51-2 КУпАП відносно правопорушень проти прав на об'єкти інтелектуальної власності було висвітлено різні позиції по прийняттю рішень у справах даної категорії.

По-перше, слід звернути увагу на позиції, що стосуються недоліків складання протоколів та наслідків, до яких вони призводять.

Суди зазначають про недоліки у протоколах та повертають їх для подальшого належного оформлення у своїх окремих рішеннях, справа №759/539/19 є одним з прикладів такого рішення. Невідповідність зазначеної у

⁸² Юркова Є. В. Межі адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності в Україні. Форум права. 2009. № 3. С. 710–714.

⁸³ Римарчук Г. С. Державне регулювання в сфері забезпечення прав громадян на об'єкти права інтелектуальної власності. Право та державне управління. 2012. № 3 (8). С. 187–192

протоколі суті адміністративного правопорушення диспозиції статті 51-2 КУпАП⁸⁴.

Аналізуючі інші справи, можна зробити висновок, що суди закривали справи з таким самим недоліком. Прикладом слугує справа №640/23981/18. Розглядаючи цю справу суд послався на сьомий пункт Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції. Положення цього пункту не допускають можливості внесення додаткових відомостей після підписання протоколу про адміністративне правопорушення особою, для якої його було складено.

Відмінність у застосуванні наслідків є цікавою. У цій самій інструкції йдеться про те, що складаючи протокол, суть адміністративного правопорушення має відповідати передбаченим у відповідній статті КУпАП ознакам складу адміністративного правопорушення. З цього слідує, що розбіжність формулювань протоколу з диспозицією ст. 51-2 КУпАП призводить до визнання протоколу таким, що складений з порушенням інструкції. Не допускається при цьому внесення змін до протоколу особою, що його підписала.

Друга умовна категорія рішень стосується застосування статті 22 КУпАП. Суд визнав особу винною у скоєнні адміністративного правопорушення за статтею 51-2 КУпАП у справі №759/537/19, проте особу було звільнено від відповідальності через малозначність правопорушення у відповідності за статтею 22. Вилучені у особи предмети, а саме три іграшки, їй було повернуто. Однак справа №759/20159 є прикладом притягнення особи до відповідальності за тією ж статтею і застосуванні покарання у вигляді штрафу за продаж двох таких самих як у зазначеній вище справі іграшок.

Третя категорія стосується застосування конфіскації та повернення вилучених речей. Санкція ст. 51-2 КУпАП передбачає відповідальність у вигляді штрафу з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання матеріалів, що призначені для її виготовлення⁸⁵. Хочемо звернути увагу на

⁸⁴ Постанова Святошинського районного суду м. Києва від 13.05.2019. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://revestr.court.gov.ua>

⁸⁵ Кодекс України про адміністративні правопорушення в редакції від 06.11.2022. [Електронний ресурс] — Режим доступу:

різноманітність вирішення питань стосовно долі конфіскованих речей судами. Для прикладу, особа була визнана судом винуватою у справі №509/4904/18 і на накладши адміністративне стягнення на особу, суд вирішив застосувати й конфіскацію речей. Але у справі №759/20159/18 накладши стягнення на порушника, суд прийняв рішення про повернення вилучених речей. Аналіз судової практики останніх років дає підстави зробити висновок, що суди все частіше схиляються до повернення вилучених речей порушникам.

Розглянемо справу, щодо необхідності проведення експертизи у деяких випадках, наприклад, задля доведення незаконного використання або привласнення авторства. Так, під час адміністративного розслідування у справі щодо С., були зібрані необхідні докази по справі та направлено запит до ТОВ «Інтерфільм». Запит містив прохання відзвітувати про передачу С. права стосовно переліку фільмів задля відтворення, прокату чи розповсюдження та розрахувати спричинені порушенням прав збитки. ТОВ «Інтерфільм» має право на відтворення, розповсюдження та прокат, але це право нікому ним не передавалося, що було підтверджено ліцензійними договорами. В матеріалах справи зазначається, що було доказано незаконність вчинених С. дій та порушення ним права суб'єкта на об'єкти інтелектуальної власності. Але в цій справі порушник не заперечував вчинення ним правопорушення і це було підтверджено показаннями свідків та дослідженням речових доказів, тому застосовувати процедуру проведення експертизи не обов'язково. Право інтелектуальної власності є суб'єктним правом, тому адміністративне розслідування у справах ст.51-2 КУпАП виконується у повному обсязі зі здійсненням всіх заходів щодо встановлення суб'єкта права, якому повідомляється про правопорушення проти його прав та до матеріалів справи долучається відповідна інформація.

В першу чергу, в усіх випадках порушень права інтелектуальної власності важливо встановлювати кому це право належить та чи наявне воно у суб'єкта

взагалі. Основним обов'язком суду під час розгляду справ даної категорії буде безпосередньо захист прав інтелектуальної власності суб'єкта. У випадку незабезпечення захисту інтелектуальної власності втрачається сенс адміністративної справи.

На нашу думку, провадження у справах про адміністративні правопорушення, як правовий інститут, межі якого здійснюють регулювання адміністративно-процесуальних деліктних відносин та забезпечують розв'язання спорів, виконує важливу функцію забезпечення державного правопорядку та виховує правову культуру серед громадян. Активна протидія порушенням прав інтелектуальної власності забезпечується розвитком інституту адміністративної юстиції.

Важливо зазначити, що характерною особливістю українського кримінального законодавства у сфері інтелектуальної власності є те, що кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності настає лише тоді, коли завдана власнику прав матеріальна шкода є суттєвою. Так, КК України передбачається настання кримінальної відповідальності у випадку заподіяння шкоди у значному, великому або особливо великому розмірі.

Основним із найактуальніших напрямів дослідження судової практики Верховного Суду останніх років є визначення матеріальної шкоди ознакою складу кримінальних правопорушень, що передбачені статтями 176 та 177 КК України.

Касаційний кримінальний суд відступив від правової позиції, що була сформульована у постанові від 13.11.2018 у справі №449/613/15-к, та стосувалася встановлення матеріальної шкоди як ознаки складу кримінального правопорушення за 1 ст. 176 КК України, як така, що може бути визначена на підставі прямої дійсної шкоди, що завдана інкримінованими діями винуватої особи, так і неотриманого прибутку⁸⁶

⁸⁶ Постанова Верховного Суду від 27.09.2021 у справі №570/2835/16-к [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://revestr.court.gov.ua/Review/100109379>

Як передбачено у постанові Верховного Суду від 27.09.2021 у справі №570/2835/16-к, шкода, що була завдана володільцю виключного права шляхом порушення його права, може бути виражена у втраті чи зменшенні сукупності тих благ, що надається правоволодільцю виключним володінням. До таких вигод можуть відноситися прибуток або певний дохід, з метою отримання якого створюють об'єкти виключного права⁸⁷.

Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду висловлює позицію, що до статті 229 КК України може застосовуватися зроблений у контексті застосування статті 176 КК України висновок. Ця позиція обґрунтовується фактом відношення даного положення до захисту виключного права. Тож, врахувавши всі особливості об'єкта, тобто те, що знак для товарів і послуг є об'єктом права інтелектуальної власності, завдані протиправним використанням матеріальні збитки чи шкоду можна визначати на підставі розрахунку неотриманого прибутку.

Майнова шкода визначається судовим експертом методом розрахунку доходу, який міг бути отриманий компанією, якби її права не зазнали порушення. Після проведення розрахунку завдана потерпілому матеріальна шкода встановлюється в експертному висновку⁸⁸.

Щодо кримінальної відповідальності за порушення авторських і суміжних прав, які скоєні з застосуванням телекомунікаційних мереж, точаться дискусії. Вони пов'язані з порівнянням мінімально та максимально можливого покарання, що може становити штраф від 200 ндмг, але в залежності від обставин - навіть позбавлення волі на 6 років. Зазвичай прибічники декриміналізації беруть до уваги виключно максимально можливу санкцію. Не вдаючись до дискусії, наведемо приклад судового вироку за справою № 522/6745/15-к. З обставин справи відомо, що обвинувачений надавав можливість онлайн-перегляду фільмів необмеженій кількості осіб, не маючи дозволу від власника права на об'єкти

⁸⁷ Постанова Верховного Суду від 27.09.2021 у справі №570/2835/16-к [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://verdictum.ligazakon.net/document/100109399>

⁸⁸ Постанова Верховного Суду від 05.10.2021 у справі №686/17787/16-к [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://revestr.court.gov.ua/Review/100428552>

інтелектуальної власності. Завданий обвинувачений матеріальний збиток у розрахунку становив більше ніж 200 ндмг. Суд встановив, що обвинувачений умисними діями, які проявились у незаконному розповсюдженні аудіовізуальних творів та завдали правовласнику матеріальної шкоди у великому розмірі, є винним у скоєнні кримінального правопорушення за ч. 2 ст. 176 КК України та призначив порушнику покарання у вигляді 5 років позбавлення волі з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних та знарядь і матеріалів, які були використані спеціально для їх виготовлення. Керуючись положеннями статті 75 КК України суд прийняв рішення звільнити правопорушника від відбування покарання з випробуванням строком на 3 роки з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів. За статтею 76 КК України на обвинуваченого було покладено судом обов'язок не покидати межі України з метою постійного проживання в іншій державі без дозволу кримінально-виконавчої інспекції; повідомляти інспекцію про зміну місця проживання, роботи, навчання; час від часу з'являтися для реєстрації в кримінально-виконавчу інспекцію. Щодо основних доказів, на які зважають суди при розгляді даної категорії справ, то до них відносять висновки експертиз (наприклад, судово-економічної та комп'ютерно-технічної), речові докази, що були вилучені в рамках досудового розслідування (як правило, це технічне комп'ютерне обладнання).

Ще одна цікава правова позиція містить постанова у справі №726/2173/18. Суть позиції полягає в тому, що продаж обвинуваченою особою телевізійного обладнання (приставок), які налаштовані для несанкціонованого відтворення програм мовлення телевізійних каналів, трансляція яких через Інтернет не утворює склад кримінального злочину, що інкримінується статтею 176 КК України. З урахуванням положення статті 1 Закону "Про телебачення і радіомовлення", що визначає ретрансляцію як одночасне приймання і передавання, незалежно від застосованих технічних засобів, незмінних телерадіопрограм або значних частин цих програм, що транслюються мовником. В обвинувальному акті відсутні відомості про те, що вчинені обвинуваченим дії

забезпечували не тільки можливість приймання, а й передачу програм мовлення названих телеканалів. З цього слідує, що підстав для того, щоб вважати, що обвинувачений здійснював ретрансляцію програм мовлення телеканалів.

В контексті статті 229 КК України Верховний Суд багаторазово проводив дослідження питання встановлення кваліфікованого складу злочину за ч.3 даної статті за ознакою його вчинення службовою особою з використанням службового становища. Рішення ґрунтується на визнанні підвищеної небезпеки злочину, для вчинення якого використовуються ресурси організованої групи людей, наприклад колективу працівників. Факт здійснення засудженим своєї діяльності як ФОП, а не створення юридичної особи, не впливає на характеристику діяльності колективу, що був створений засудженим і в якому він покладав на себе організаційно-розпорядчі функції. Тож обрана засудженим форма підприємницької діяльності не впливає на досягнення мети ч. 3 ст. 229 КК України, за умови, що засуджений міг скористатися своїм становищем для вчинення дій, які за цією статтею і утворюють склад злочину⁸⁹. Аналогічне рішення містить постанова від 12.10.2021 у справі №715/2391/17⁹⁰.

⁸⁹ Постанова Верховного Суду від 05.10.2021 у справі №686/17787/16-к - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100428552>

⁹⁰ Постанова Верховного Суду від 12.10.2021 у справі №715/2391/17 - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100396138>

ВИСНОВКИ

1. В юридичній науці всебічно досліджено поняття відповідальності. Проаналізувавши різні підходи до його розуміння, можемо називати юридичну відповідальність обов'язком держави вжити відповідних заходів до суб'єктів, які порушують норми чинного законодавства, зокрема застосовувати передбачені законом санкції.

2. За порушення прав інтелектуальної власності передбачаються такі види відповідальності: цивільно-правова (господарсько-правова), адміністративна та кримінальна відповідальність.

3. Притягнення до відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності здійснюється з урахуванням принципів юридичної відповідальності. В законодавчих нормах простежується концепція трьох основних принципів юридичної відповідальності, до них відносять принцип законності, справедливості та гуманізму.

4. Аналіз українського законодавства у сфері інтелектуальної власності дозволяє зробити певні висновки щодо перспектив його розвитку. Закон повинен регулювати всі види і форми відносин, які виникають у процесі створення об'єктів інтелектуальної власності. Проте цілісність законодавства не повинна зводитися до збільшення кількості нормативних актів, уніфікація законодавства необхідна на основі консолідації та підвищення рівня системності і раціональності правового регулювання. Зокрема, пропонуємо виокремити всі статті Кримінального кодексу України, що передбачають порушення прав інтелектуальної власності, в окремий розділ під назвою «Кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності». Об'єднати за тим самим принципом статті Кодексу України про адміністративні правопорушення в розділ з назвою «Адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності».

5. Важливим напрямком розвитку має виступати тісна взаємодія з партнерами – Європейським патентним відомством, Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, кращими патентними відомствами держав-партнерів.

6. Встановлення цивільно-правової відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності зумовлюється метою запобігти вчиненню таких правопорушень та усунути їх наслідки. Цивільно-правові санкції являють собою майнові заходи, що передбачаються в законі і мають державно-примусовий характер, суд застосовує їх до особи-порушника задля компенсації майнових збитків потерпілого та покладає несприятливі наслідки майнового характеру на порушника прав. Характеристикою цивільного правопорушення є спричинення шкоди майновим і особистим немайновим відносинам суб'єктів права в результаті суспільно шкідливого, протиправного діяння. Основною метою такої відповідальності виступає не покарання за недотримання встановленого правопорядку, а відшкодування заподіяної шкоди. До особливостей цивільно-правової відповідальності належать: майновий характер; компенсаційний характер; відшкодування моральної шкоди.

7. Враховуючи загальне поняття юридичної відповідальності та розглянуті ознаки адміністративної відповідальності адміністративну відповідальність за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності слід визначати як реалізацію адміністративно-правової санкції, що полягає у застосуванні уповноваженим органом до особи, що вчинила адміністративне правопорушення у сфері інтелектуальної власності, покарання, передбаченого КУпАП, згідно з визначеною законом процедурою. До складу нормативно-правових актів, що містять питання адміністративної відповідальності, належить також спеціальне законодавство у сфері інтелектуальної власності, проте норми цього законодавства не встановлюють адміністративні санкції за незаконне використання об'єктів інтелектуальної власності. До основних видів адміністративних правопорушень у цій сфері відносяться діяння пов'язані з незаконним використання результатів інтелектуальної діяльності, заволодінням авторським правом або примусом до співавторства, порушеннями законодавства щодо недобросовісної конкуренції та комерційної таємниці тощо.

8. Кримінальна відповідальність є особливим кримінально-правовим механізмом за допомогою якого держава реагує на скоєння особою

кримінального правопорушення, в тому числі у сфері інтелектуальної власності, яке спричиняє негативні наслідки для цієї особи за вчинення суспільно-небезпечного винного діяння. Кримінальне правопорушення відрізняється двома суттєвими ознаками: кримінальною протиправністю та суспільною небезпечністю. Кримінальна відповідальність у сфері інтелектуальної власності настає за вчинення правопорушень, що посягають: на об'єкти авторського права та суміжні права (передбачено в ст.176 ККУ); на об'єкти промислової власності (ст.177 ККУ); знаки для товарів і послуг та інші засоби індивідуалізації (ст.229 ККУ).

8. У висновку можемо окреслити характерні межі адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення у сфері інтелектуальної власності. Як адміністративному, так і кримінальному законодавству в Україні не характерна систематизації порушень проти прав інтелектуальної власності. Вчинення адміністративного правопорушення, що є суспільно шкідливим діянням, виступає підставою для застосування адміністративної відповідальності. Для застосування до суб'єкта кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері інтелектуальної власності необхідно встановлення у діянні особи складу кримінального правопорушення, що обов'язково характеризується суспільною небезпечністю. Можна також підсумувати, що адміністративна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності в порівнянні із кримінальною відповідальністю є оперативнішою, і відрізняється спрощеним порядком адміністративного провадження та накладення стягнень, що створює можливість швидкого поновлення порушених прав.

9. Схожість санкцій норм адміністративного та кримінального права призводить до виключення можливості притягнення порушника за вчинення кримінального правопорушення у сфері інтелектуальної власності до адміністративної відповідальності за те саме діяння і навпаки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року - [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text
2. Всесвітня декларація з інтелектуальної власності від 26.07.2000 - [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/general/836/wipo_pub_836.pdf
3. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15. 04. 1994.[Електронний ресурс] — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018/ed20051206.
4. Конституція України. Редакція від 01.01.2020 - [Електронний ресурс]— Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Редакція від 06.11.2022 - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n309>
6. Кодекс адміністративного судочинства України. Редакція від 06.11.2022.[Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n9705>
7. Кримінальний Кодекс України. Редакція від 06.11.2022.[Електронний ресурс] — Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Цивільний Кодекс України. Редакція від 10.10.2022 - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
9. Про авторське право і суміжні права. Закон України в редакції від 05.01.2022 - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
10. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг. Закон України в редакції від 14.10.2020. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>

11. Про судоустрій і статус суддів : Закон України в редакції від 08.08.2022 - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
12. Про захист від недобросовісної конкуренції. Закон України в редакції від 16.10.2020 - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>
13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування маркування контрольними марками примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних. Закон України від 15.12.2021 - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1965-20#Text>
14. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента України від 29 вересня 2017 року № 299/2017 - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017>
15. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав. Проект Закону №5643 від 09.06.2021-[Електронний ресурс] — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72189
16. Постанова Верховного Суду від 27.09.2021 у справі №570/2835/16-к - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100109379>
17. Постанова Верховного Суду від 27.09.2021 у справі №570/2835/16-к - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://verdictum.ligazakon.net/document/100109399>
18. Постанова Верховного Суду від 05.10.2021 у справі №686/17787/16-к - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100428552>

19. Постанова Верховного Суду від 12.10.2021 у справі №715/2391/17 - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100396138>
20. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 №12 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text>
21. Постанова Святошинського районного суду м. Києва від 13.05.2019. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://verdictum.ligazakon.net/document/81750442>
22. Актуальні проблеми права інтелектуальної власності: навч. посіб. / В.К. Матвійчук, С. А. Пилипенко, Т. П. Устименко та ін. – К.: Національна академія управління, 2014. – С. – 352.
23. Алексеева О.В. Генеза інституту адміністративної відповідальності суб'єктів за неправомірні дії неповнолітніх в Україні. Наука і правоохорона. 2017. № 2. С. 106–113.
24. Андрушко П.П. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності в Україні : монографія. Київ : ФОРУМ, 2004. 161 с. С. 5.
25. Арданов О. Щодо впровадження європейських стандартів відповідальності за Інтернет-піратство. Інтелектуальна власність в Україні. 2017. № 4. С. 34-43.
26. Бабець І. Г. Напрями вдосконалення державної системи охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності / І. Г. Бабець, Ю. В. Полякова // Акт. пробл. економіки. – 2008. – № 6. – С. 67–72.
27. Бежевець А.М. Найбільш поширені порушення авторського права і суміжних прав в Україні та способи захисту від них. Юридичний науковий електронний журнал. №5/ 2021. С.49—51
28. Борсук Н.Я. Захист інтелектуальної власності від недобросовісної конкуренції органами Антимонопольного комітету України. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2021. С.86-90.

29. Бошицький Ю.Л. Деякі організаційно-правові аспекти удосконалення правової охорони інтелектуальної власності. Часопис Київського університету права • 2020/3 – С.239-245.
30. Вачевський М. В. Соціально-економічні аспекти використання інтелектуальної власності в сучасних умовах. — К.: ЦУЛ, Довгий С. О., Жаров В. О. Кремень В. Г. Охорона інтелектуальної власності в Україні. — К.: Форум, 2002. — 319 с. 2004. — 376 с.
31. Волос А. Кримінальна відповідальність за кардшерінг, камкординг та фінансування порушення авторського права та суміжних прав. Вісник Національного університету «Львівська політехніка» №5/2018. С.113-119.
32. Гордієнко, С. Г. Теорія та практика діяльності державних та недержавних структур із захисту інтелектуальної власності в Україні в сучасних умовах. - [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/17634> .
33. Дембіцька С.Л. Щодо співвідношення адміністративної відповідальності та адміністративного примусу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 35 (2.2). С. 105–108.
34. Запорожець І. Управління охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності : пошук нових методів здійснення / І. Запорожець // Право України. – 2008. – № 1. – С. 70–73.
35. Каленіченко Л.І. Юридична відповідальність як форма державно-правового примусу: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец 12.00.01. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 41 с.
36. Каленіченко Л.І. Юридична відповідальність як явище об'єктивного права / Л.І. Каленіченко // Право і Безпека. – 2016. – №2 (61). – С. 31-37.
37. Капітаненко Н.П. Адміністративні правопорушення у сфері реалізації прав інтелектуальної власності: загальна характеристика. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 1. С. 370–374.

38. Капітаненко Н.П. Актуальні питання встановлення суб'єкта та суб'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Приватне та публічне право. №1.2021. С.88-95.
39. Ківалова Т. С. Принципи та функції цивільно-правової недоговорної відповідальності / Т. С. Ківалова // Митна справа. – Одеса : Одеська національна юридична академія, 2010. – №4 (70). – С. 72 – 80
40. Коваль М. Вищий суд з питань інтелектуальної власності: процес створення триває. Юридична газета.02.07.2018. №27–28 (629–630).
41. Козюренко Р.С. Заходи адміністративної відповідальності за вчинені правопорушення: поняття та класифікація. Вісник національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2016. №845. С. 94–98.
42. Конкурентне право: захист від недобросовісної конкуренції / Г.Андрощук., С.Шкляр; Нац. акад. правових наук України, НДІ інтелектуальної власності та ін. К.:Юстініан, 2012. 471 с.
43. Коротун О., Світличний О. Поняття та структура адміністративно-правового забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності. Підприємництво, господарство і право. 2019. №8. С. 91–95.
44. Кохановська О.В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні : автореф. дис....д-ра. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2006. 34 с.
45. Кочкодан І.В., Система заходів цивільно-правової відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. Вчені записки Таврійського національного університету імені Вернадського 2013. Серія «Юридичні науки».Том 26(65). С.274-281
46. Кронда О.Ю., Правова природа недобросовісної конкуренції в інтелектуальній власності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Серія ПРАВО. Випуск 54. С.76 – 78.
47. Ківалова Т. С. Принципи та функції цивільно-правової недоговорної відповідальності / Т. С. Ківалова // Митна справа. – Одеса : Одеська національна юридична академія, 2010. – №4 (70). – С. 72 – 80

48. Кривошеїна І.В., Цивільно-правова відповідальність за порушення прав на комерційні найменування. Науковий вісник Ужгородського національного університету 2012. Серія ПРАВО. Випуск 20. Частина II. Том 1. С.195-197
49. Миколенко О. М. Специфіка адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності. Південноукраїнський правничий часопис. 2021. С.156-160.
50. Можаровська Н. Актуальні проблеми законодавства України у сфері адміністративно-правової охорони та захисту прав на інтелектуальну власність / Н.Можаровська // Підприємництво, госп-во і право. – 2006. – № 8. – С. 42–45.
51. Орлюк О., Чернишук П. Досвід патентних судів у країнах Європи. Юридична газета online. Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/golovna/dosvidpatentnih-sudiv-u-krayinah-evropi.html>
52. Подорожній Є.Ю. Теоретичні підходи до визначення поняття «юридична відповідальність» / Є.Ю. Подорожній // Вісник ХНУВС. – 2014. – №3 (66). – С. 6-36.
53. Ремєскова Ю., Цапун Ю., Утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: окремі аспекти. *Juris Europensis Scientia* - Випуск 3, 2021 - С.137-142.
54. Римарчук Г. С. Державне регулювання в сфері забезпечення прав громадян на об'єкти права інтелектуальної власності. Право та державне управління. 2012. № 3 (8). С. 187–192
55. Рудник Т. В. Деякі проблемні питання захисту авторського права в Україні. Юридичний вісник. 2009. № 1 (10). С. 76
56. Світличний О. Охорона інтелектуальної власності у світлі судової реформи в Україні. Публічне право. 2017. № 4. С. 88–94
57. Світличний О., Сулім В. Про деякі проблеми удосконалення господарського процесуального законодавства. Публічне право. 2018. №1 (29). С. 196–202.

58. Сердюк І.А. Методологічний аналіз сучасних інтерпретацій поняття «юридична відповідальність» / І.А. Сердюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 1. – С. 30-35.
59. Сокурєнко О. Встановлення адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 8. С. 121–124
60. Тарахович Т.І. Принципи юридичної відповідальності в системі принципів права / Т.І. Тарахович // Альманах права. Свобода, рівність та гідність особи в правовій теорії та юридичній практиці. – Випуск 4. – Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2013. – С. 284 - 287.
61. Теремцова Н.В. Основні підходи до розуміння юридичної відповідальності: теоретичний аспект. Європейські перспективи. 2017. Вип. 1. С. 12-17.
62. Харченко В.Б. До проблем визначення права інтелектуальної на наукове відкриття предметом кримінально-правової охорони. Часопис Київського університету права. 2010 №1. С. 192-196.
63. Швидка Т.І. Удосконалення законодавчого регулювання неправомірного використання ділової репутації суб'єкта господарювання. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. №1. 2021. С. 60–64.
64. Шимон С. І. Актуальне дослідження правової охорони торговельних марок в Інтернет. Часопис Київського університету права. №4. 2017. С.319–320.
65. Юркова Є. В. Межі адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності в Україні. Форум права. 2009. № 3. С. 710–714.
66. Яра О.С. Фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності як суб'єкт адміністративної відповідальності у сфері порушення прав інтелектуальної власності / О.С. Яра, В.В. Макаренко. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право. 2015. Вип. 232. С. 120–127.
67. Ярема О.Г. Структура адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері захисту конкуренції. «Молодий вчений». № 5 (93) 2021. С. 356-360.

68. Юркова Є. В. Межі адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності в Україні. Форум права. 2009. № 3. С. 710–714.